

Fredagen den 13 april

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollen för den 5 innevarande månad..

§ 2 Ang. ifrågasatt utbyggnad av Vindelälven

Herr statsministern PALME erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels fru *Erikssons* i Stockholm (s), dels herr *Ahlmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 10 april intagna frågor, nr 179 respektive 180, och anförde:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har frågat mig vilka planer regeringen har på att bygga kraftverk vid Vindelälven. Herr Ahlmark har frågat mig om regeringen kommer att respektera riksdagens beslut att rädda Vindelälven och hur många i regeringen som delar finansministerns uppfattning att Vindelälven bör byggas ut.

Jag vill hänvisa till mitt redan offentliggjorda uttalande innebärande att någon omprövning ej kommer att ske av regeringens beslut att inte bygga ut Vindelälven.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Bra svar - jag höll på att säga bra karl denna vecka.

Om jag skall avslöja det, så har jag aldrig ett ögonblick tvivlat på att regeringen skulle hålla fast vid detta beslut. Det var en så lång pinans tid innan det fattades, och kunde statsministern hålla fast vid att driva igenom det under denna långa tid har jag helt litat på att det skulle hålla.

Att herr Sträng går ut med någonting annat är också typiskt för honom. Han är också att lita på i de ståndpunkter han har.

Jag tackar för svaret och känner mig helt lugn. Jag hoppas att alla som har fäst så mycket avseende vid denna fråga tror mig när jag säger att jag inte ett ögonblick har tvivlat på att regeringen skulle hålla fast vid beslutet.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! I flera år rasade striden om Vindelälven. Den handlade om att oersättliga naturvärden inte fick förstöras för kortsiktiga ekonomiska intressen. Den visade att miljövännerna äntligen rådde på dem som alltid vill sätta miljön i sista hand. Vindelälven är den sista outbyggda älven söder om Norrbotten. Den skall sparas - för sin naturskönhet, för turismen, för forskningen, för fisket. Striden om Vindelälven visade hur miljöopinionen väckt sig allt starkare i Sverige.

Men det var somliga som sökte bromsa den utvecklingen. När riksdagen voterade i saken år 1967 var det bara 24 socialdemokrater som röstade *mot* en utbyggnad av Vindelälven; 138 socialdemokrater stod på

Fredagen den
13 april 1973

*Ang. ifrågasatt ut-
byggnad av Vindel-
älven*

Fredagen den
13 april 1973

*Ang. ifrågasatt ut-
byggnad av Vindel-
älven*

den andra sidan. Men utskottet vann, därför att oppositionen höll samman för att rädda Vindelälven.

I april 1969 gjorde den socialdemokratiska riksdagsgruppen en rådgivande omröstning om Vindelälvens framtid. Av de 184 riksdagsledamöter som deltog i omröstningen rädde 146 regeringen att föreslå en utbyggnad. Bara 37 avrådde. Men dessa 37 med Nancy Eriksson i spetsen var tillsammans med en enig opposition en majoritet i riksdagen.

Så fick då regeringen ge vika och meddelade att man inte tänkte föreslå en utbyggnad. I riksplanebeslutet i höstas slog riksdagen fast att Vindelälven skulle sparas, liksom de tre övriga outbyggda älvarna i norr.

Men många hoppas på revansch och på ett nytt beslut. I söndags fick vi veta att finansminister Sträng ansåg att vi haft "överspel i miljödebatten". Han sade att beslutet att vägra bygga ut Vindelälven "inte var klokt och riktigt". Statsministern har tagit avstånd från finansministern, och jag tackar herr Palme för svaret på min fråga.

Jag bortser nu från det unika i att ett statsråd går ut och offentligt kritiserar ett beslut av regeringen. En regering brukar ju vara kollektivt ansvarig för sina handlingar. Därför skall jag inte pressa herr Palme på ett svar på frågan hur många statsråd som delar herr Strängs uppfattning. Men nog skulle det kännas oroande om vi mot förmodan fick en socialdemokratisk majoritet i riksdagen efter valet. Om Olof Palme kan köra över Gunnar Sträng då det gäller Vindelälven – vem kan garantera att inte *efter* valet Sträng kan köra över Palme? Det är ju ändå finansministern som haft flest anhängare när de socialdemokratiska riksdagsmännen röstat om Vindelälven.

Nu hoppas jag självfallet att herr Palmes besked står sig. Men, som någon sagt, "även om Vindelälvsbeslutet står fast, är herr Strängs funderingar oroande. Det är tydligt att det fortfarande finns folk som anser att vi bör barskrapa naturresurserna i landet för att lösa kortsiktiga energiproblem." Jag hoppas att de aldrig får bestämma politiken här i Sverige.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Herr Ahlmark kommer som en blek avbild av en Nancy Eriksson, som verkligen haft ett oerhört starkt personligt engagemang i den här frågan.

Jag kan lugna herr Ahlmark med att det inom regeringen fanns en mycket stor majoritet för att bevara den här älven. Gunnar Sträng, som jag har utomordentlig respekt för bl. a. för hans förmåga att stå för sin uppfattning, har alltid haft den personliga uppfattningen att älven borde byggas ut, och den har han hållit fast vid.

Det blir alltså ingen utbyggnad av Vindelälven. Jag tror dock att det var viktigt att finansministern påpekade en annan sak, som vi kommer att få diskutera mycket i riksdagen, nämligen det man internationellt sett kallar energikrisen, svårigheten att få våra energiresurser att räcka till. Men det är en sak för sig.

Det här beslutet fattade vi, det står vi fast vid. Vi står också fast vid att vi bör försöka göra speciella insatser i Vindelälvsområdet. Det har lyckats rätt bra. Jag vill påpeka att 630 arbetstillfällen och 1 000

beredskapsjobb har tillkommit sedan 1967. Nu fattade beslut kommer att ge 600 permanenta arbetstillfällen och 360 under fem år i samband med utbyggnad av Juktans kraftstation. Vi satsar pengar på vägar och vi satsar pengar på malmprospektering. Vi kommer att fortsätta att ägna stor uppmärksamhet åt sysselsättningen för människorna i Vindelälvsområdet.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det är bara beklagligt att man satt i gång *så sent* med åtgärder för sysselsättningen i Vindelälvsdalen. Vi har från vårt håll flera gånger motionerat bl. a. om att bygga ut vägen vid Vindelälven, väg 363. Det kravet har man tidigare avslagit från socialdemokratisk sida.

Herr Palme kräver att man skall lita på hans ord, och det är klart att jag tror att herr Palme *numera* menar att Vindelälven skall vara kvar. Men tänk på regeringens förflutna i de här utbyggnadsfrågorna! Tänk på hur länge man hattade omkring i Vindelälvsfrågan utan att ge besked till befolkningen däruppe. Tänk på hur länge man höll möjligheten öppen att gå in med grävskopor och sprängsalvor i Kaitum, detta orörda och oersättningsbara fågelområde! Vi minns hur ivrig herr Palme var när det gällde att bygga ut Ritsem. Glöm inte att det var oppositionen som i höstas drev igenom beslutet att Kalix älv inte skall byggas ut.

Då säger herr Palme att det är bra att herr Sträng påpekade bristen på energi i framtiden. Javisst, men det värsta är att Vindelälvens bidrag skulle vara obetydligt vid en eventuell framtida energikris. Vissa prognoser talar om att vi i Sverige 1985 kan behöva omkring 200 miljarder kilowattimmar. Skulle man bygga ut *hela* Vindelälven ger det ungefär 1 procent av den energimängden. Därför är det nonsens att säga att vi bör förstöra Vindelälven för att vi behöver mer energi.

Energikrisen kan bli verklighet ganska snart. Men den klarar man inte genom att bygga ut de återstående älvarna här i landet. Vattenfall skall finnas kvar i Sverige i verkligheten och inte bara i namnet på det verk som byggde ut dem.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! När jag ställde min fråga var det inte för att diskutera vad som hade gjorts beträffande Vindelåsdalen efteråt. Tyvärr har det kanske tagit lite tid men å andra sidan har ju ovanligt mycket hänt just där. Jag är nöjd nu. Jag tycker att herr Ahlmark också skall vara nöjd, så bråkar vi på nya håll i stället. Vindelälvsdebatten har enligt min uppfattning slutat lyckligt.

Jag får kanske rätta herr Ahlmark litet när han säger att regeringen skulle ha hattat. Om de bara hattat hade gått an, men de var fasta i tron, på olika sätt. Somliga menade att man inte skulle bygga ut, andra ville att man skulle bygga ut Vindelälven. Det var väl detta som gjorde att det tog tid innan man så småningom kunde bli överens om att en av uppfattningarna skulle gälla. Jag har alltså inte märkt att de som var fasta i tron har hattat fram och tillbaka, och jag anser mig vara vittnesgill i denna fråga. Jag är inte heller van att skona regeringen från kritik om sådan behövs. Här har varit olika uppfattningar, och enligt min åsikt fick den riktiga inställningen diktera det slutliga beslutet.

Fredagen den
13 april 1973

Om bättre förut-
sättningar för
cykeltrafiken

Det vore bäst att inte ta upp denna fråga igen utan i stället koncentrera sig på andra ting om man vill föra en naturvårdsdebatt.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag vill åter tacka Nancy Eriksson för ett balanserat inlägg; för sanningen är ju att detta var ett mycket svårt beslut, där man fick noga väga olika synpunkter mot varandra. I politiken förekommer det svåra beslut. Det finns fullt legitima delade meningar på denna punkt. Vi kom fram till att man inte borde bygga ut Vindelälven, och det beslutet står sig.

Herr Ahlmark hävdade väl sin roll som något av riksdagens Falsettarius, för vad han talade om var ju inte så mycket miljösynpunkterna som folkpartiets försök att dra något slags partipolitisk fördel av den här situationen och till ett allmänt mistänkliggörande. Jag tror att det är mycket dumt av honom. Balanserade människor som är för en utbyggnad eller mot en utbyggnad inser på båda sidor att beslut av den här typen är svåra. Man får väga synpunkterna mot varandra. Till slut kommer man fram till en ståndpunkt. Det har jag gjort och det har regeringen och riksdagen gjort i denna fråga. Sedan står vi fast vid detta. Då kan vi också hysa respekt för de människor som haft en annan uppfattning än den som blivit gällande, den som blev majoritetens.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm säger att regeringen *inte* har hattat omkring, det är bara det att de har varit fasta i tron på olika sätt! Just det. De har haft olika övertygelser. Därför har regeringen kollektivt sett hattat. Men att regeringen inte uppträder som ett kollektiv i denna fråga, det fick vi se i söndags när herr Sträng på ett helt unikt sätt gick ut och bildade opinion *mot* regeringens och riksdagens beslut.

Jag har i dag talat om miljön och jag har nämnt en hel rad olika miljöfrågor, även om herr Palme inte kommenterar dem. Att lita på regeringens goda miljövilja det är att kräva ganska mycket. Möjligen kan man lita på att regeringen förstår att opinionen inte kommer att godta en ändrad hållning i fråga om Vindelälven. Men då gäller det också att miljövännerna ständigt är beredda att bemöta sådana attacker som finansministern riktade mot dem i söndags.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om bättre förutsättningar för cykeltrafiken

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Gustafsons* i Göteborg (fp), dels herr *Clarksons* (m) i kammarens protokoll för den 30 mars intagna frågor, nr 162 respektive 164, och anförde:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att skapa bättre förutsättningar för cykeltrafiken.

Herr Clarkson har frågat mig vilka överväganden som har legat till

grund för de nya trafikreglerna, som drastiskt förändrar cyklisternas trafiksituation.

Jag besvarar båda frågorna i ett sammanhang.

I anledning av herr Gustafsons fråga kan jag upplysa, att regeringen -- i anslutning till av riksdagen uttalat önskemål -- i januari i år uppdragit åt statens vägverk och statens trafiksäkerhetsverk att gemensamt och i samråd med statens planverk utreda frågan samt att till regeringen redovisa härav betingade förslag.

Den regel som herr Clarkson torde avse med sin fråga finns i 33 § i den nya vägtrafikkungörelsen. Enligt denna bestämmelse skall cyklande eller mopedförare, som i vägkorsning ämnar färdas rakt fram eller svänga till vänster, hålla till höger på vägen. I bestämmelsen sägs vidare att cyklande eller mopedförare, som skall svänga till vänster, skall fortsätta genom korsningen till dess motsatta sida och svänga först när så kan ske utan hinder för den övriga trafiken.

Cyklister utgör en oskyddad trafikantkategori. Särskilt i vägkorsningar med flera körfält befinner sig cyklisterna i en utsatt position, när de skall färdas mellan rader av bilar, som svänger åt olika håll. För att inte cyklisterna skall tvingas ut i biltrafiken har trafiksäkerhetsverket sedan flera år rekommenderat den osäkre cyklisten att i en vägkorsning hålla längst till höger på vägen, färdas rakt fram över korsningen och, om han skall svänga till vänster, vänta på andra sidan korsningen tills körbanan blir fri.

Denna rekommendation tillkom ursprungligen i samarbete mellan högertrafikkommissionen, vägverket, rikspolisstyrelsen, skolöverstyrelsen, Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande, dvs. NTF, samt Cykel- och mopedfrämjandet. Syftet med rekommendationen är att minska farorna för cyklisterna. Bestämmelsen i 33 § vägtrafikkungörelsen motsvarar denna rekommendation.

Bestämmelsen går tillbaka på ett förslag av nordiska vägtrafikkommittén. Jag vill erinra om att man i Danmark, som redan tidigare infört en sådan bestämmelse, har en mycket betydande cykeltrafik och därmed också större erfarenhet än i Sverige av riskerna för cyklisterna i tät trafik. Man har emellertid från svensk sida varit medveten om att bestämmelsen inte under alla förhållanden utgör en idealisk lösning, åtminstone inte om den ges en generell tillämpning. Med hänsyn härtill beslöts att 33 § vägtrafikkungörelsen inte skall träda i kraft förrän den 1 maj 1974. Avsikten har därvid varit, att under tiden fram till ikraftträdandet undersöka trafikförhållandena i olika slag av korsningar och vilka möjligheter det finns att genom vägmärke, vägmarkering och andra liknande anordningar styra cykel- och mopedtrafiken på ett lämpligt sätt med hänsyn till förhållandena i de enskilda fallen. I den mån dessa undersökningar och de vidare erfarenheterna från Danmark, där motsvarande bestämmelse gällt under en längre tid, ger anledning till det kommer jag givetvis att föreslå de modifieringar av föreskriften i 33 § vägtrafikkungörelsen som kan anses påkallade.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret på min enkla fråga, först och främst i vad avser beskedet att det nu kommit

Nr 70

Fredagen den
13 april 1973

*Om bättre förut-
sättningar för
cykeltrafiken*

Fredagen den
13 april 1973

*Om bättre förut-
sättningar för
cykeltrafiken*

till stånd en utredning om möjligheterna att förbättra förutsättningarna för cykeltrafiken. Jag hoppas att den kommer att arbeta snabbt och i nära samarbete med Cykelfrämjandet, som ju har den verkliga sakkunskapen på detta område.

Jag vill sedan gå över till det som egentligen motiverade min fråga. Det var de nya bestämmelser som skall träda i kraft och som avser cyklisters uppträdande i körfiler. Det kan synas vara en liten fråga, men i själva verket är den av avgörande betydelse, eftersom den faktiskt gör att cyklisten blir betraktad som en andrerangstrafikant. Det kan inte vara riktigt med hänsyn till att det väl är angeläget att vi skall befria städernas centralkärnor från biltrafik. Där finns det all anledning att uppmuntra till cykeltrafik.

Nu återoppar kommunikationsministern en rekommendation om hur den osäkre cyklisten skall uppträda. Men den nu tillkomna bestämmelsen är ju tvingande för cyklisterna. I detta avseende kan statsrådet inte återopa t. ex. Cykel- och mopedfrämjandet, som i en skrivelse till statsrådet av den 28 mars har sagt att detta är den troligen mest cykelfientliga regeln i svensk trafikhistoria. Cykel- och mopedfrämjandet hemställde redan den 30 juni förra året i en skrivelse att organisationen skulle få möjligheter att framföra konkreta synpunkter på denna fråga. Någon sådan möjlighet har tyvärr inte beretts.

Nu återoppar också förhållandena i Danmark. Jag har här framför mig en skrivelse från Dansk Cyklist Forbund till Cykel- och mopedfrämjandet som säger att denna lagstiftning har skapat enorma problem för cyklisterna och i många fall gjort det farligare för dem än tidigare. Det beror på den trafikseparering som vi har i stor utsträckning i städerna. Jag cyklar själv mycket i Göteborg. Där finns t. ex. trafikseparering med tre olika filer som leder i olika riktningar, och enligt de nya reglerna skall man vara tvungen att hålla sig på högerkanten i den innersta högerfilen. Hur skall en cyklist under sådana förhållanden kunna delta i trafiken? Det blir mycket svårt.

Jag vill uttrycka den förhoppningen med anledning av vad statsrådet sade sist i svaret, att statsrådet innan bestämmelsen fastställs inbjuder till en konferens med Cykel- och mopedfrämjandet och övriga experter. En sådan konferens bör få tillfälle att dryfta de här frågorna, framföra sina synpunkter och se till att cykeln betraktas som ett med andra jämbördigt trafikmedel.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Norling för svaret på min enkla fråga angående cyklisternas trafiksituation. Jag delar i alla stycken de synpunkter som herr Gustafson i Göteborg har framfört, och jag är rädd för att man i denna 33 § i vägtrafikkungörelsen har skapat förutsättningar för att bilisterna skall bli mera nonchalanta mot övriga trafikanter än vad de är i dag – dvs. att särskilt cyklisterna kommer att bli andra klassens trafikanter som finner sin säkerhetssituation betydligt försämrad i fortsättningen.

Statsrådet Norling säger att man har rekommenderat den osäkre cyklisten att i en vägkorsning hålla längst till höger på vägen, färdas rakt

fram över korsningen” osv. Risken med den bestämmelsen är ju att vi i framtiden gör alla cyklister till osäkra cyklister och ett lätt mål för den hårdnande bilismen.

Såsom helsingborgare och gränsbo har jag stor erfarenhet av trafikförhållandena i Danmark, och jag upplever cyklisternas situation där som i praktiken mycket försämrad; det bar ju också herr Gustafson i Göteborg vittne om. Jag vill här nämna vilka åtgärder man i Danmark har måst vidta, sedan man provat de nya bestämmelserna under någon tid. Man har nämligen kommit med en tilläggskungörelse som säger:

”Hvor færdsel forholdene for cyklister i et kryds ikke på anden måde kan løses tilfredsstillende kan det ved anbringelse af ordet 'Cyklist' på kørebanen tilkendegives, hvilken del af kørebanen cyklisterna kan benytte.”

Man kan bedöma hela denna tilläggskungörelse som så, att den indirekt är ett erkännande av misstaget med den nya regeln. Den innebär ju i princip ett undanröjande av cyklisternas placering längst till höger. Jag hoppas att statsrådet Norling verkligen ser allvarligt på detta och att den förhoppning som slutet av hans svar ingav kommer att infrias.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! En kommunikationsminister kan lika litet som någon annan i detta land sitta inne med hela sanningen i alla frågor alldeles ensam. Därför måste han liksom andra söka råd hos dem som sysslar med saker och ting så att säga mera på heltid.

Jag respekterar organ av typen statens vägverk, rikspolisstyrelsen, skolöverstyrelsen, NTF och Cykel- och mopedfrämjandet – för att inte tillägga högertrafikkommissionen, som arbetade i samband med högertrafikens införande. Skulle det vara så att jag och därmed regeringen ensidigt skulle fastlägga regler som dessa organ samstämmt eller i något enskilt fall klart förklarar vara felaktiga, då skulle jag kanske litet lättare förstå den kritik som framförs här. Det vore naturligtvis i det sammanhanget intressant att få klargjort från frågeställarna om de delar min uppfattning att man skall ta hänsyn när dessa statliga myndigheter och även enskilda – jag påminner om Cykel- och mopedfrämjandet – uppträder samfällt, med samma uppfattning, i en bestämd fråga.

Att sedan Cykel- och mopedfrämjandet i en skrivelse som är daterad för bara några dagar sedan återkommer i frågan och har en diametralt motsatt uppfattning i anledning av att kritik har riktats – av naturliga skäl, må jag väl säga – från en rad cyklister, det är en annan sak. Då får man bestämma sig. Man kan inte acceptera två uppfattningar i samma fråga hos någon hur länge som helst, utan man får klara ut vilken uppfattning man skall stå för, och det gäller i den här frågan. Jag vill säga detta i anledning av att det här kan verka som om regeringen ensam skulle ha fastlagt denna regel.

Vi skall se på den i alla fall – det har vi sagt – fram till mitten av nästa år. Då tidigast kan denna regel träda i kraft. Fram till dess skall vi överarbeta den på allt sätt. Vi skall ta ytterligare intryck från våra danska vänner. Det är fel, som herr Gustafson i Göteborg säger, att det i Danmark skulle ha inträffat mera besvärliga situationer för cyklisterna.

Nr 70

Fredagen den
13 april 1973

*Om bättre förut-
sättningar för
cykeltrafiken*

Fredagen den
13 april 1973

*Om bättre förut-
sättningar för
cykeltrafiken*

Jag vill sluta, herr talman, med att säga att cyklisterna är om något en oskyddad trafikantkategori, liksom gångtrafikanterna. Vi måste ta större hänsyn till dem än vi kanske tvingas göra – och skall göra – till bilisterna, som ändå sitter något skyddade. Jag påtar mig gärna ansvaret att även till cyklisterna säga att vi i egenskap av cyklisterna också kanske får finna oss i ett påta oss en eller annan för ögonblicket besvärande uppgift i trafiken, om vi samtidigt kan säga detsamma till bilisterna, till gångtrafikanterna och andra. Detta att vistas i trafiken är ett lagarbete.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Cykel- och mopedfrämjandet gjorde sin framställning den 30 juni 1972 och hemställde där om att få överläggningar med kommunikationsdepartementet innan den här bestämmelsen trädde i kraft. Något sådant tillfälle har inte beretts Cykel- och mopedfrämjandet.

Statsrådet talar här om en rekommendation som gjordes för flera år sedan om hur en osäker cyklist skall uppträda. Sedan dess har väldigt mycket hänt, herr statsråd. Vad som framför allt har hänt är att man har fått en ökad trafikseparering i städerna. Det är inte längre bara fråga om enkla gatukorsningar. Det är fråga om uppdelning på olika körfiler, och om man skall följa denna regel strängt så kan, såvitt jag förstår, en cyklist över huvud taget icke färdas på gator där man har uppdelning på olika körfiler.

När det gäller Danmark citerade jag bara vad det danska cyklistförbundet har sagt i skrivelse, ställd till Cykel- och mopedfrämjandet. Men jag tycker att vi skall ta praktiskt på den här frågan, herr statsrådet. Statsrådet säger att frågan skall överarbetas. Kan vi då inte komma överens om att inte nu låsa oss i några positioner utan i stället säga att statsrådet ordnar en liten konferens dit han inbjuder de myndigheter som deltagit i den ursprungliga rekommendationen och Cykel- och mopedfrämjandet? Då kommer statsrådet t. ex. att få höra att man inom statens trafiksäkerhetsverk är mycket tveksam till lämpligheten av denna regel.

Men, som sagt, låt oss inte binda oss. Låt oss i stället, i den anda som fanns i avslutningen på statsrådets svar, söka oss fram till en praktisk och riktig lösning på det här problemet.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag vill gärna vidimera för statsrådet Norling att jag är fullt på det klara med att beslutet om denna trafikkungörelse har fattats efter noggrant övervägande och noggrann bedömning av svaren från de remissinstanser som har hörts och att det därvidlag inte finns någon anledning till kritik. Om nu Cykel- och mopedfrämjandet har ändrat uppfattning, så är det kanske i och för sig inget att säga om. Jag kommer nämligen tillbaka till detta, att jag är rädd att den bestämmelse som vi har fått kommer att på lång sikt skapa ett överläge för bilisterna gentemot de oskyddade och osäkra cyklisterna. Det är en ytterst allvarlig situation, och jag hoppas att vi skall kunna finna en riktig lösning.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! I det sista som herr Clarkson sade fanns det en passus som kan göra att den fortsatta debatten inte kan föras på det sätt som jag

Fredagen den
13 april 1973

*Om bättre förut-
sättningar för
cykeltrafiken*

hoppas att vi båda avser. Herr Clarkson talade nämligen om "den bestämmelse som vi har fått". Men vi har inte fått några nya bestämmelser, herr Clarkson -- jag tycker det är viktigt att detta sägs. I bästa fall, sade jag i mitt förra inlägg, kommer denna regel -- om vi under överarbetningen finner att den har fog för sig -- i tillämpning i mitten av 1974. Dit är det mer än ett år, och man kan väl då knappast anklaga oss för att vi rusar åstad med någonting utan att ge möjligheter för dem som har haft en bestämd uppfattning -- jag skall inte upprepa vilka myndigheter och organisationer det är som har haft det -- att komma tillbaka till oss och tala om huruvida de har ändrat uppfattning. Har nu Cykel- och mopedfrämjandet ändrat uppfattning är det tänkbart att ytterligare någon av dem som haft en klar uppfattning tidigare också ändrar sig. Men det må vara deras sak att komma och säga detta till Kungl. Maj:t, och i så fall bör ju drygt ett år vara tillräcklig tid, tycker jag, för att sända i väg några rader till regeringen och säga det. Det kan inte vara svårare för oss att kommunicera med varandra i en sådan här fråga.

När det gäller den debatt som har kommit i gång om de här nya tänkta reglerna för cykeltrafiken kan jag därför hålla med herr Gustafson i Göteborg om att vi skall ta seriöst på detta och hjälpas åt att försöka vrida det dithän att det blir en fråga om att pröva sig fram till det bästa möjliga för cyklisterna. Det är inte säkert att det som har gällt och gäller för cyklisterna är det riktiga för all framtid. Vi ändrar för bilisterna, vi ändrar för gångtrafikanterna osv. Varför skulle då just cyklisternas trafikregler för alltid vara givna?

Det är i den andan jag menar att vi skall pröva det här. Och jag har sagt och jag säger det igen: Jag -- och därmed regeringen -- är öppen för en diskussion som har syftet att rädda liv i trafiken.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för det som statsrådet nu säger. Jag vill bara nämna, för att det inte skall råda något missförstånd, att Cykel- och mopedfrämjandet inte ändrat uppfattning i denna fråga. Så fort frågan kom upp skrev nämligen Cykel- och mopedfrämjandet till departementet och pekade på de svårigheter som skulle kunna uppstå. Det som Cykel- och mopedfrämjandet tydligen varit med om tidigare har varit en rekommendation på den gamla högertrafikkommissionens tid hur den cyklist som känner sig osäker bör uppträda i trafiken. När det gäller denna *tvångande* lagbestämmelse som kan komma har Cykel- och mopedfrämjandet alltså bett om överläggningar och pekat på svårigheterna. Därför kan man inte säga att Cykel- och mopedfrämjandet har ändrat uppfattning.

Men detta är ju nu av mindre betydelse. Jag tar framför allt fasta på statsrådets besked att det kommer att bli tillfälle för de olika organen att framföra sina synpunkter. Och jag undrar ifall det inte vore trevligt om statsrådet inbjöd organisationerna till en konferens, där man kunde få diskutera dessa saker, för det har hänt så mycket sedan den ursprungliga rekommendationen gavs. Jag nämnde de nya trafiksepareringsåtgärder som vidtagits och som, tror jag, inte har varit riktigt aktuella för dem som kommit med detta nya förslag till bestämmelser.

Fredagen den
13 april 1973

Ang. behovet av
nautisk sakkun-
skap i sjöfarts-
verkets ledning

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Vägtrafikkungörelsen har vi ju fått. Att den sedan i denna del träder i kraft först senare är jag fullt medveten om. Men den publicitet som förekommit och de uttalanden som gjorts från olika håll – inte minst från polis- och skolmyndigheter – har lett till att denna stora trafikantgrupp redan börjat känna sig osäker, och den kan komma att bli mera brutalt behandlad framdeles än vad som hittills varit fallet.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Man kan tydligen aldrig bli tillräckligt klar i sin formulering. Herr Gustafson i Göteborg tillät sig påminna om vad som sagts i tidigare uttalanden som avsåg en rekommendation. Där gällde det osäkra cyklister, sade herr Gustafson. Men då vill jag i klarhetens namn säga att vi måste ha samma regler i cykeltrafiken för osäkra som för säkra cyklister. Vi kan inte börja att införa en sorts regler för den ena kategorin och andra regler för den andra. Antingen är man cyklist eller också är man något annat.

Jag vill inte vara med om att dela in Sveriges cyklister i osäkra och säkra.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Skillnaden ligger inte där, herr statsråd, utan mellan å ena sidan en rekommendation till en cyklist som känner sig osäker, och å andra sidan en *tvingande* bestämmelse.

Men, som sagt, jag hoppas att vi skall komma överens så småningom.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Till det sista som statsrådet sade om kategorierna säkra och osäkra cyklister vill jag säga att vi har i dag säkra och osäkra cyklister, och risken är stor att vi i framtiden bara får osäkra cyklister och det är väl inte bra!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. behovet av nautisk sakkunskap i sjöfartsverkets ledning

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Norrby*s i Åkersberga (fp) i kammarens protokoll för den 6 april intagna fråga, nr 178, och anförde:

Herr talman! Herr *Norrby* i Åkersberga har frågat mig hur jag anser att behovet av nautisk sakkunskap i sjöfartsverkets ledning skall tillgodoses.

I propositionen till riksdagen år 1969 angående ny organisation av sjöfartsverket föreslogs att verket i fortsättningen skulle stå under ledning av en kollegialt beslutande lekmannastyrelse med generaldirektören som ordförande. Med anledning av förslaget och en motion i frågan uttalade statsutskottet att det för sin del tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag och underströk i anslutning härtill departementschefens uttalande att styrel-

sen bör bestå av personer med bred erfarenhet av näringsliv och förvaltning utan särskild anknytning till vissa intressen eller organisationer. Något särskilt krav på att nautisk sakkunskap skulle vara företrädd i ledningen ansågs således inte behöva uppställas. Riksdagen beslutade sedermera i enlighet härmed.

Även om således den nautiska sakkunskapen inte är företrädd inom verkets ledning är det självfallet nödvändigt att sjöfartsverket inom sig har sakkunskap på detta och på en rad andra områden. Sådan sakkunskap finns också inom verket. Det väsentligaste när det gäller de ärenden som avgörs av sjöfartsverket är att dessa är väl beredda och att alla synpunkter – såväl nautiska som andra – blir tillfredsställande belysta.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Norling för svaret.

Min fråga är motiverad av flera faktorer. En av dem är att det i sjöfartsstyrelsen eller i sjöfartsverkets direktion inte finns någon med nautisk utbildning. Detta är anmärkningsvärt, eftersom verkets arbete nästan helt är inriktat på aktiviteter av nautisk karaktär eller där nautisk sakkunskap är av yttersta betydelse.

En annan faktor är att inemot hälften av de anställda inom sjöfartsverket och dess distriktsorganisationer är nautiskt utbildad personal eller personal med nautiskt arbete. Från den personalens sida kan det då föreligga risk för bristande förtroende för verksledningen, om man inte har gehör för de mera tekniska synpunkter som den nautiska verksamheten kan motivera.

En tredje faktor, som jag personligen tillmäter stor betydelse, är att affärsverksprincipen tillämpas på sjöfartsverket, och om den principen tillämpas i t. ex. sjösäkerhetsfrågor, så kan det leda till en dominans för ekonomiska och administrativa aspekter. Man lägger då kort sagt ekonomiska lönsamhetskrav på sjösäkerheten. Det är väl inte avsikten, och det kan undvikas om man har den nautiska sakkunskapen lätt tillgänglig. Det svar som statsrådet här givit innebär ett konstaterande av att nautisk sakkunskap inte är företrädd inom verkets ledning, och i den räkna jag då in såväl verkets styrelse som direktion.

Statsrådet gör ett uttalande som i och för sig är självklart men som när det gäller sjöfartsverket i dagens läge är utomordentligt klagande: ”Det väsentligaste när det gäller de ärenden som avgörs av sjöfartsverket är att dessa är väl beredda och att alla synpunkter – såväl nautiska som andra – blir tillfredsställande belysta.”

Innebörden av detta kom i en märklig dager när en uppvaktning skedde inför inrikesutskottet av sjöfartsverkets personal i anslutning till beslutet om utflyttning till Norrköping. Det leder mig till frågan om statsrådet anser att nautiskt utbildad personal regelmässigt skall ges tillfälle att delta i arbetet i sjöfartsverkets direktion och om statsrådet anser att personalen bör vara representerad i sjöfartsverkets styrelse.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det är riktigt som herr Norrby i Åkersberga påpekar att det i sjöfartsverkets direktion inte ingår någon nautiker. Sedan tar herr

Fredagen den
13 april 1973

*Ang. behovet av
nautisk sakkun-
skap i sjöfarts-
verkets ledning*

Norrby med utgångspunkt häri upp ett resonemang om att ekonomiska synpunkter möjligtvis skulle läggas på sjösäkerheten. Ett sådant påstående vill jag kraftigt tillbakavisa. Herr Norrby i Åkersberga måste leda i bevis vad han gör gällande.

Om vi då kommer in på arbetsformerna i allmänhet i statlig förvaltning med utgångspunkt i förhållandena vid sjöfartsverket kan jag göra en liten komplettering av mitt första svar.

Sjöfartsverket har som central förvaltningsmyndighet för sjöfartsfrågor ansvaret för en mångskiftande verksamhet. På de flesta av dessa områden erfordras olika sakkunskap, specialistkompetens hos personalen. Som exempel på expertis som bör finnas inom sjöfartsverket kan nämnas nautiker, fyr- och eltekniker, byggnadstekniker, sjöomätare, skeppsbyggare, skeppsmätare, sjöfartsekonomer, jurister och administratörer och kanske ytterligare några grupper. Inom verket finns expertis på nämnda områden liksom företrädare för annan för verket värdefull sakkunskap.

I vad särskilt gäller nautiker kan jag nämnda att av sektionscheferna inom centralförvaltningen sex har nautisk utbildning och erfarenhet av sjötjänst. Till det kommer att alla lotsdirektörer liksom flera befattningshavare inom sjöfartsinspektionen har sådan utbildning.

Om inte särskilda skäl föranleder annat bereds ärenden inom den sektion till vilket ärendet hör enligt sitt sakinnehåll. Föredraganden – vanligen sektionschefen – har att tillse att ärendet blir vederbörligen berett, och det innebär bl. a. att genom verket tillgänglig expertis på berörda fackområden skall få tillfälle att uttala sin mening. Särskilt i nautiska frågor inhämtas dessutom ofta yttrande från den regionala lotsorganisationen, dvs. lotsdirektörer, lotsplatschefer och lotsar.

Härigenom anser jag, herr talman, att de krav som herr Norrby i Åkersberga ställer måste vara uppfyllda.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Jag har inte påstått att de ekonomiska synpunkterna på sjösäkerhetsverksamheten är dominerande. Jag pekar på den risk som finns om den nautiska sakkunskapen inte är tillfredsställande representerad i beslutsprocessen.

Det är intressant att följa den debatt som förs om sjöfartsverkets utlokalisering till Norrköping. Genomförandet av den utlokaliseringen tyder nämligen, enligt min uppfattning, på att de nautiska och tekniska synpunkterna inte vinner tillräckligt gehör i sjöfartsverkets ledning och i de beslut som där successivt fattas. Sjöfartsverket skall faktiskt fungera ute på fältet så att säga även efter utlokaliseringen till Norrköping. Och det verkar som om riksdagen, när man beslutade om utlokalisering, hade glömt att ungefär halva sjöfartsverket inte är en central administration utan närmast är att karakterisera som en teknisk förvaltning.

Det torde nu bli goda möjligheter att tillse att den nautiska sakkunskapen och annan relevant sakkunskap blir företräd i exempelvis direktionen i sjöfartsverket i samband med den förestående utlokaliseringen, eftersom flera ledande befattningshavare knappast torde komma att flytta med till Norrköping på grund av pensionering eller på grund

Fredagen den
13 april 1973*Om åtgärder mot
olycksfall med
s. k. smällare*

av att de i samband med utlokaliseringen söker sig till annan verksamhet. Enligt de synpunkter som anförs av personalen inom sjöfartsverkets regionala verksamhet finns det betydande risker för att personalens förtroende för verket reduceras, om man inte får den nautiska sakkunskapen representerad i verkets ledning.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr tälman! Låt mig bara tillägga två saker.

Vid utlokaliseringen av sjöfartsverket från Stockholm kan naturligtvis inte de nautiska synpunkterna få spela någon mera dominerande roll än alla andra synpunkter på den frågan. Det skulle naturligtvis vara helt felaktigt. Jag är övertygad om att de bedömningar som gjorts i det sammanget har tillgodosett de nautiska synpunkterna lika väl som andra intressen.

Av de inlägg herr Norrby i Åkersberga har gjort kan man få uppfattningen att hela sjöfartsverkets organisation i dag skulle vara koncentrerad hit till Stockholm. Det är tvärtom så att litet mer än halva verksamheten redan nu är av lokal och regional karaktär. Man kan alltså inte heller där säga att sjöfartsverket har allt koncentrerat hit.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Det torde förhålla sig så att ungefär 80 procent av de anställda i sjöfartsverket är verksamma på lokal eller regional nivå. Men av det som kallas för central administration tycks ungefär hälften vara av sådan art att den inte utan vidare och med lämplighet kan förläggas till Norrköping. Vid diskussionen om förläggning av förråd, verkstäder och tekniska aktiviteter har, såvitt jag har kunnat uppfatta, inte de synpunkter som exempelvis den nautiska personalen inom sjöfartsverkets centrala, regionala och lokala verksamhet anfört beaktats ordentligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om åtgärder mot olycksfall med s. k. smällare

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr Enskogs (fp) i kammarens protokoll för den 23 mars intagna fråga, nr 152, och anförde:

Herr talman! Herr Enskog har frågat mig om jag ämnar vidta några speciella åtgärder för att minska riskerna för skador av s. k. smällare i samband med det stundande valborgsmässa- och påskfirandet.

Inledningsvis vill jag nämna att jag förra året tog initiativ till en granskning av förhållandena beträffande s. k. pyrotekniska varor. Granskningen gav inte någon entydig bild av situationen, och det stod klart att en mera allsidig översyn var nödvändig. Jag tillkallade därför en särskild sakkunnig för denna uppgift. Utredningsarbetet väntas vara klart inom ett år.

Beträffande de stundande helgerna har jag inhämtat att rikspolisstyrelsen i samarbete med samarbetskommittén för barnolycksfall har

Fredagen den
13 april 1973

Ang. importrestriktionerna avseende textilvaror från Indien

vidtagit en rad åtgärder för att minska riskerna för skador. Bl. a. informerar polisen i press och lokalradio samt direkt till försäljare och skolungdom om gällande bestämmelser och om riskerna i samband med användningen av pyrotekniska varor.

Med hänsyn till de åtgärder som polismyndigheterna vidtagit och det pågående utredningsarbetet anser jag inte att några ytterligare åtgärder för dagen är påkallade.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Alla vet vi att under det stundande påskfirandet liksom under valborgsmässoaftonens festligheter åtskilliga barn och ungdomar liksom en del äldre personer kommer att skadas av smällare. Ännu fler kommer att mer eller mindre allvarligt skrämmas eller irriteras av okynnessmällare. Vetskapen om detta är anledningen till min fråga.

Det är bra att handelsministern har tillkallat en sakkunnig för att utreda frågan om den samhälleliga regleringen på det pyrotekniska området. Även om jag inte tror att det går att komma ifrån det nöje som många anser att smällare är, torde en del kunna göras för att minska riskerna. I väntan på utredningens förslag och genomförandet av dessa torde man kunna vinna en hel del genom ytterligare upplysningar i TV, radio och tidningar liksom i skolor och hemmen.

Det är bra att framför allt polisen har gjort en del — det har också märkts på senaste tiden — men åtskilligt ytterligare kan göras. Jag skulle vilja ha upprepade informationer i massmedia om de olycksfallsrisker som är förenade med handhavandet av smällare, både för dem som kastar eller skjuter i väg dem och för omgivningen. Upplys också om att ett ovarsamt eller förargelseväckande handhavande av såväl fyrverkeripjäser som pyrotekniska leksaker kan medföra straff. Låt oss alla medverka till ett olycksfritt helgfirande!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. importrestriktionerna avseende textilvaror från Indien

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Wirmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 5 april intagna fråga, nr 172, och anförde:

Herr talman! Herr Wirmark har frågat om jag vill närmare motivera bakgrunden till de i dagspressen uppmärksammade importrestriktionerna avseende vissa textilvaror från Indien.

I likhet med vad vi gjort i förhållande till vissa andra större producentländer på textilområdet har en överenskommelse träffats som innebär att Indien åtar sig viss reglering av sin export till Sverige av skjortor, blusar och sänglinne.

Uppgåelsen syftar till att bringa en mycket kraftig exporttillväxt under kontroll.

Bakgrunden till vår begäran om förhandlingar är att söka i den svenska

Fredagen den
13 april 1973*Ang. importrestriktionerna avseende
textilvaror från
Indien*

TEKO-industrins aktuella och väl kända svårigheter. Importandelen av tillförseln på den svenska marknaden av den här typen av skjortor och blusar hade under första halvåret i fjol stigit till mellan 80 och 90 procent. Det är för vår industri och för vår försörjningsberedskap ett mycket känsligt varuområde det gäller.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Vi är väl alla medvetna om att import från låglöneländer kan skapa vissa sektoriella problem i den svenska ekonomin och att det är nödvändigt att vi finner åtgärder som gör att samhället solidariskt bär ansvaret hörför, dvs. solidariska åtgärder med de grupper som blir drabbade.

Jag vill beklaga att den svenska regeringen nu ansett det nödvändigt att införa den här åtgärden mot indiska textilprodukter. Jag beklagar det därför att det litet strider mot vår handelspolitik i övrigt, som ju går ut på att främja en fri världshandel, och inte minst mot vår biståndspolitik, där man kan citera propositionen 1971:93, som säger att "åtgärder som syftar till att skapa bättre möjligheter för u-länderna att sälja sina produkter och öka sin andel av världshandeln givits hög prioritet".

Indien är ju ett av de väsentliga mottagarländerna för svenskt bistånd. I vår biståndssyn ingår att främja industrialiseringsprocessen i mottagarländerna, att hjälpa till att bygga upp en kapacitet för att dessa länder skall kunna exportera mera och få in större exportinkomster. Sett ur det perspektivet är den nu företagna åtgärden ologisk och stridande mot vad vi söker främja med biståndspolitik. Sverige stöder med biståndsinsatser Indiens ansträngningar att exportera. År 1970 erhöi bl. a. Indien ett exportsfrämjande bistånd i form av fritt utrymme på S:t Eriksmässan och även service från ett antal marknadsutvecklingskonsulter. Bland de produkter som på det sättet erhöi slöd för att öka exporten till Sverige var textilierna. Men nu, när Indien har framgång i sin export — när man där alltså lyckats med vad vi avsåg med våra biståndsinsatser — slår regeringen till och stryper Indiens export till Sverige.

Handelsministern hänvisade till vår egen textilindustri. Det är väl sysselsättningsargumentet som där finns med. Men hur vet handelsministern att den nu företagna åtgärden kommer att gagna sysselsättningen i Sverige? Kommer den inte att i stället medföra att andra u-länder, t. ex. Pakistan eller Afghanistan eller vilket land det nu blir, kommer att ta Indiens plats? Kommer man då återigen från svensk sida, om dessa länder lyckas i sina ansträngningar, att slå till med motsvarande åtgärder? Jag vill erinra handelsministern om vad arbetsgruppen för jämlighetsfrågor uttalade: "Inte så sällan möter man argumentet att ett mål som full sysselsättning i Sverige skulle vara oförenligt med fri import från länder med låga löner. Med en sådan argumentering kan kravet på jämlighet inom vårt lands gränser läggas till grund för en trångsynt nationalism som bygger på värderingar helt motsatta dem som detta program pläderat för."

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Jag tror inte att herr Wirmark har gjort klart för sig omfattningen och innebörden av det problem som vi står inför när det

Fredagen den
13 april 1973

Ang. importrestriktionerna avseende textilvaror från Indien

gäller textilimporten från lågprisländerna.

Jag hoppas att herr Wirmark vet att vi med flertalet utvecklingsländer har likartade begränsningsavtal. Om den indiska exporten till Sverige hade fått fortsätta, skulle vi ha ställts inför problem när det gällde att förnya avtalen med andra utvecklingsländer. Den indiska exporten vävdes framför allt in i exportutrymmet från andra länder på den svenska marknaden.

Det andra förhållandet som visar vad det är fråga om är att Sverige under fjolåret från Indien importerade kläder, som inte var av trikå, till ett värde som motsvarade Storbritanniens och Västtysklands sammanlagda import av de varorna från Indien. När det gäller de vävda skjortorna var Indiens export 1971 till Sverige större än Indiens export till USA och hela den europeiska gemenskapen. Vad visar detta? Jo, att Sverige jämfört med varje annat industriland har en öppnare importpolitik på textilområdet. Skall vi kunna uppträda någorlunda rättvist mot olika utvecklingsländer måste vi också behandla dem någorlunda lika. Den indiska exporten till Sverige var på väg att skapa problem för andra u-länder men naturligtvis också för den svenska industrin.

Det är inte i första hand sysselsättningsfrågan det gäller utan beredskapsförsörjningsfrågan. På detta område är vi nu uppe i en importandel på 90 procent av den totala tillförseln. Vi har ett anslag för det, herr Wirmark. Eller hur vill herr Wirmark lösa problemet med den industri som i ett eventuellt krisläge – blockad eller avstängning – skall försörja svenska folket med skjortor? Då kan herr Wirmark inte få dem från vare sig Indien eller Pakistan.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! För att handelsministerns resonemang skall gå ihop måste han först bevisa att den svenska industrin kan tillverka de produkter som de svenska köparna velat ha från Indien. Såvitt jag vet har de indiska bomullsskjortorna varit en modelfluga, speciellt bland ungdom. Om vi skall göra motsvarande skjortor kommer produktionskostnaden att bli mycket större. Och vad är det som säger att man då inte köper billigare skjortor från andra u-länder? Vad säger att man köper de svenska skjortorna från den industri som handelsministern med detta beslut vill slå vakt om?

Kan inte handelsministern medge att här föreligger en motsättning i regeringens politik? Man för en biståndspolitik som syftar till att främja möjligheterna för Indien och andra länder att exportera till vårt land. Handelsministern har själv i UNCTAD sagt att man måste finna ytterligare vägar för en ökad tillgång till industriländernas marknader för u-landsvaror. Men när dessa länder lyckas, vidtar regeringen sådana här åtgärder. Erkänner inte handelsministern att här föreligger en motsättning? Är inte handelsministern beredd att verka för att avskaffa dessa åtgärder snarast möjligt?

Herr handelsministern FELDT:

Har inte herr Wirmark insett att detta inte innebär något stopp för importen av sådana produkter från Indien?

För det första ligger denna på en mycket hög nivå. Jag har gjort en jämförelse med Förenade staterna och hela den europeiska gemenskapen och funnit att vi importerar fler skjortor än vad dessa de största handelsområdena i världen gör. Visar inte detta att det finns ett betydande utrymme både för Indien att exportera hit och för den här modeflugan att leva upp och dö igen?

För det andra måste jag säga att det inte var mycken tilltro herr Wirmark hade till svensk textilindustri - att den inte skulle kunna tillverka litet skjortor. Det har den ändå gjort i 100 år eller mer, och det skall den väl också klara i framtiden.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag har visst tilltro till den svenska textilindustrin och dess förmåga att tillverka skjortor. Men jag tror inte att svensk industri kan tillverka skjortor till det pris som Indien och andra u-länder kan göra. Det är ju det som skapat detta problem. Är handelsministrarnas skäl omsorg om den svenska textilindustrin måste han väl här i kammaren leda i bevis att denna åtgärd verkligen leder till att svensk industri får producera dessa varor. Jag tror för min del att det blir andra länder som kommer in och att detta är ganska godtyckliga administrativa ingrepp som regeringen gör och som strider mot andra väsentliga delar av vår utrikes- och biståndspolitik.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Detta är inte godtyckligt utan följer den linje som vi sedan mycket länge tillämpat, nämligen att ha största möjliga öppenhet i handeln med utvecklingsländerna. Men vi har haft som grundläggande princip för handelspolitiken att vi inte ensamma av alla industriländer kan tillämpa en total öppenhet. En sådan skulle betyda att all den produktion, som dessa länder rimligen borde få avsättning för även på andra, långt större marknader än den svenska, skulle söka sig hit. Mitt inlägg i UNCTAD liksom andra svenska uttalanden har i första hand riktat sig till industrivärlden som sådan och krävt att flera länder skall tillämpa en så öppen importpolitik som Sverige gör. Det herr Wirmark försöker springa ifrån är den centrala punkten, nämligen att inget annat industriland i världen tillämpar en så generös importpolitik gentemot utvecklingsländerna som Sverige gör. Erkänn det, herr Wirmark! Då först kan vi börja resonera.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Det viktiga i denna fråga är ju att regeringens åtgärder innebär ett steg tillbaka. Jag har försökt ge handelsministern möjlighet att säga att han är beredd att verka för att den här åtgärden så snart som möjligt omprövas. Men det har handelsministern inte varit villig att förklara, och då vill jag bara konstatera att här föreligger en markant divergens mellan jämlikhetsprogrammets stolta ord i det här avseendet och vad handelsministern i verkligheten gör.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Herr Wirmark är väl inte okunnig om att sådana begränsningsavtal sedan länge existerat med många utvecklingsländer

Fredagen den
13 april 1973

Om textsättning
av valprogram i
TV

utan att herr Wirmark stått här dagligen och krävt att de skall omprövas och avskaffas. Vad vi nu gör är att vi försöker behandla Indien på ungefär samma sätt som vi behandlar en rad andra länder som inriktat sig på den svenska marknaden med en mycket intensiv marknadsföring, stödd av svenska importörer som gör sig goda förtjänster på den här verksamheten.

Från den grundprincip som vi arbetar med och som innebär största möjliga öppenhet skall vi inte vika. Det finns en rad områden där vi välkomnar u-landsimporten, och vi kommer även på textilområdet att ha en ökad import från u-länderna; också importen från Indien kommer i framtiden att kunna ökas. Det har vi bundit oss för genom bomulls- och textilavtalet i GATT. Detta blir alltså inte något stopp för importen från Indien och inte heller för importen från andra länder, utan denna kommer att fortsätta att öka.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag är glad för att handelsministern gjorde den här sista deklARATIONEN. Det avsteg som beslutet innebär måste ju på sikt rättas till genom en mycket energisk politik - gärna i samråd med andra länder. Vi måste inse att om vi inte tillåter u-länderna att exportera, om vi inte öppnar våra marknader, blir allt annat som vi gör för deras industrialisering och för den exportfrämjande verksamheten bara tom verklighet.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Det är möjligt att vi nu börjar närma oss varandra; herr Wirmark erkänner att ett land inte kan ställa sig långt framom övriga industriländer och öppna sina marknader. Nu börjar han ändå tala om samråd. Jag menar att vi måste ha en någorlunda gemensam politik för att kunna få den totala öppenhet som vi eftersträvar och gärna vill ha. Det är väsentligt att herr Wirmark slutligen erkänner att det finns ett sådant samband. Det är inte bara att ställa sig upp och kräva att den svenska marknaden här skall öppnas för allt slags export, när den är stängd för en rad andra länder. Det är en väsentlig insikt som herr Wirmark nu redovisar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om textsättning av valprogram i TV

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels fru *Fränkels* (fp) i kammarrens protokoll för den 23 mars intagna fråga, nr 154, dels fru *Marklunds* (vpk) i kammarrens protokoll för den 29 mars intagna fråga, nr 159, och anförde:

Herr talman! Fru Fränkel har frågat mig om jag vill medverka till att samtliga program i TV under valrörelsen förses med textremsor så att döva och hörselskadade kan erhålla korrekt information, och fru Marklund har frågat mig om regeringen avser att ta något initiativ för att personer med dövhet som handikapp skall kunna få full del av den valinformation som sprids via TV i den händelse Sveriges Radio inte anser

sig ha tillräckligt med medel för att textsätta fler program än planerade.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

En inom Sveriges Radio tillsatt arbetsgrupp överväger för närvarande frågor som sammanhänger med en ökad användning av textremsor i TV-programmen. Arbetsgruppen, som samarbetar med den stalliga handikapputredningen, behandlar också andra åtgärder för att öka de döva och de hörselskadade människornas utbyte av TV-programmen. Enligt vad jag erfarit undersöker gruppen i sammanhanget hur de särskilda valprogrammen kan utformas för att de här aktuella gruppernas behov skall kunna tillgodoses. Mot bakgrund härav finner jag inte några särskilda åtgärder från min sida påkallade.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Bakgrunden till min fråga är att det i vårt land finns omkring 650 000 hörselskadade människor. Av dessa är omkring en tredjedel beroende av tekniska hjälpmedel medan andra är helt döva och måste ha tillgång till teckenspråkkunniga tolkar, som det tyvärr råder mycket stor brist på.

Man har redan i en statlig informationsutredning fastslagit att alla medborgare skall ha rätt till likvärdig information, men möjligheterna för de döva människorna att ta del av en valrörelse och få en nyanserad grund för sitt politiska ställningstagande är mycket små. Genom sitt handikapp är de hörselskadade helt eller delvis avskurna från alla informationskällor med undantag av tidningar och annan tryckt information och TV. Sannolikt är TV:n det mest betydande mediet i valrörelsen, men hittills har TV hela tiden skylt på tekniska svårigheter och icke velat göra någonting åt textningen av programmen.

Jag ber nu att få tacka utbildningsministern för svaret. Det är väldigt bra att det finns en arbetsgrupp inom Sveriges Radio som överväger just dessa frågor. Jag visste faktiskt inte det. Men jag hade blivit ännu gladare, om utbildningsministern dessutom hade uttalat den förhoppningen, att arbetsgruppen verkligen skulle bli färdig med sitt arbete i god tid före valrörelsen och att resultatet av detta arbete skulle bli positivt. Då tror jag att Sveriges Radio inte längre skulle kunna skylla på tekniska svårigheter när det gäller att tillgodose de dövas demokratiska rättigheter.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (c).

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber också att få tacka utbildningsministern för svaret på frågan.

Bland de hörselskadade och de döva är frågan om hur de på bästa sätt skall kunna tillgodogöra sig TV-program naturligtvis en stor och väsentlig fråga. Att man från deras sida och främst från den organisation som företräder dem, Sveriges dövas riksförbund, särskilt starkt för fram frågan om textsättning av programmen inför höstens val beror naturligtvis i första hand på att man tycker sig ha stått utanför valinformation av det här slaget tillräckligt länge. De har aldrig kunnat följa TV-programmen inför valen tidigare. Nu anser man, eftersom de tekniska förutsätt-

Fredagen den
13 april 1973

*Om möjlighet för
adjunkter m. fl.
att erhålla tjänst
som speciallärare*

ningarna är bättre nu än tidigare, att man också borde kunna få en större del av programutbudet i TV inför valet textsatt.

När frågan om att bereda denna grupp handikappade ökade möjligheter att allmänt tillgodogöra sig programutbudet från Sveriges Radio diskuterades här i kammaren för ett par månader sedan redovisades det arbete som pågår för att lösa de tekniska problemen, och kulturutskottet nämnde dä de organisatoriska, personella och ekonomiska problem som skulle hänga samman med en allmän användning av textremisor. Men om nu frågan begränsas till att gälla just program inför ett val borde problemen inte vara lika stora. Det är angeläget att nå ut med valinformationen också till dessa grupper människor, det är vi säkert överens om. Det var även representanterna för de fem riksdagspartierna när de utfrågades för en tid sedan om vad man ville göra för de handikappade.

Program inför valet innehåller ju ofta också en ingående samhällsinformation. Det är något som de här grupperna väldigt länge varit ställda utanför. Jag delar därför fru Fränkels förhoppning om att utbildningsministern medverkar till att den här arbetsgruppen verkligen kan komma fram till ett positivt resultat och att det redan inför det här valet kan bli möjligt för de döva och hörselskadade att få en bättre information om vad valet gäller, att få veta hur de skall välja rent tekniskt och att få all den information som vi andra får inför valet.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Självfallet är jag angelägen om att arbetsgruppen skall bli klar med sitt arbete så snart som möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om möjlighet för adjunkter m. fl. att erhålla tjänst som speciallärare

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara fröken Hörléns (fp) i kammarens protokoll för den 4 april intagna fråga, nr 169, och anförde:

Herr talman! Fröken Hörlén har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidtaga i avsikt att göra det möjligt för adjunkter och jämförbara lärare att erhålla tjänst som speciallärare.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 26 juni 1972 angående inräknande av specialundervisning i vissa tjänster som lärare vid grundskolan och gymnasieskolan m. m. har skolöverstyrelsen anført att lärare i läroämnena, övningslärare och lärare i yrkesämnena till skillnad från klasslärare har sin undervisning koncentrerad till ett fåtal ämnen. Det skulle därför vara svårare för dessa lärarkategorier än för klasslärare att få erforderligt timunderlag för hela speciallärartjänster. Med hänsyn härtill och med hänsyn till att utredningen om skolans inre arbete (SIA) överväger bl. a. frågor kring specialundervisningen är skolöverstyrelsen inte beredd att förorda särskilda lärartjänster för specialundervisning för de ifrågakvarande lärarkategorierna. Som en omedelbar åtgärd föreslår överstyrelsen i stället

Fredagen den
13 april 1973*Om möjlighet för
adjunkter m. fl.
att erhålla tjänst
som speciallärare*

bl. a. att lärare i läroämnena, övningslärare och lärare i yrkesämnena, vilken genomgått specialutbildning vid lärarhögskola eller yrkespedagogiskt institut, åläggs skyldighet att meddela specialundervisning av den art för vilken läraren utbildats och att sådan undervisning helt eller delvis får inräknas i tjänsten.

Jag delar skolöverstyrelsens uppfattning att man bör avvakta bl. a. SIA:s redovisning innan man tar ställning till frågan om inrättande av speciallärartjänster för de lärarkategorier som nu är aktuella.

Överstyrelsens förslag till mera omedelbara åtgärder, nämligen att ifrågasvara lärare med erforderlig specialutbildning skulle åläggas skyldighet att meddela specialundervisning och att sådan undervisning helt eller delvis får inräknas i tjänsten, är för närvarande föremål för beredning inom utbildningsdepartementet.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för det besked som han har gett beträffande de möjligheter som tydligen i framtiden kommer att stå lärare i läro- och övningsämnena till buds att få tjänster i specialundervisning.

Frågan om speciallärartjänster för ämneslärare har under senare år varit synnerligen aktuell. För närvarande ges en ettårig utbildning för speciallärare i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå. Såväl folkskollärare som ämneslärare äger tillträde till denna utbildning, men det är endast folkskollärare som har formell behörighet till speciallärartjänster. Inte heller finns det möjlighet för lärare i s. k. läro- och övningsämnena med speciallärarutbildning att inräkna specialundervisning som del av sin ordinarie tjänstgöring. Det förefaller onekligen omotiverat att anordna en ettårig spärrad utbildning för en grupp människor, som sedan inte bereds tillfälle att arbeta inom det område utbildningen är avsedd för. Med tanke på att det sommaren 1972 rådde brist på ca 4 500 utbildade speciallärare verkar ett sådant förfarande helt otroligt. Lärarnas riksförbund har också vid flera tillfällen påtalat rådande förhållanden i skrivelser såväl till skolöverstyrelsen som till Kungl. Maj:t — som utbildningsministern här nämnde.

Som skäl för behovet av såväl utbildning som tjänster för speciallärare i s. k. läro- och övningsämnena anger man bl. a. att behovet av speciallärare på både gymnasieskolan och grundskolans högstadium bör täckas av lärare som har för denna skolform normal behörighet som grund för specialutbildningen. Det går inte att eftersätta kraven på en relevant yrkesutbildning för dessa lärare om man vill ge de berörda eleverna en utbildning som är likvärdig den som övriga elever får. Det är också angeläget att det inom specialundervisningen på högstadiet och gymnasieskolan finns lärare som väl känner undervisningen i vanliga klasser och som samtidigt kan tjänstgöra i specialundervisning och vanlig klass. Lärare i båda undervisningsformerna kan ha nytta av att utbyta erfarenheter med varandra.

Under åren 1970—1972 har omkring 1 100 låg- och mellanstadielärare erhållit specialutbildning vid lärarhögskolorna mot endast ett 90-tal vidareutbildade folkskollärare, ett 60-tal adjunkter/ämneslärare och ett

Fredagen den
13 april 1973

*Ang. utformningen
av skolhälsokort*

20-tal övningslärare. Mot bakgrunden av dessa siffror synes det angeläget med en prioritering av specialutbildning av lärare i läro- och övningsämnen. Behovet av speciallärare i allmänhet är stort och i särskild grad gäller det denna grupp av lärare. Det finns ingenting som säger att de personliga kvalifikationer, som man kan vilja se hos en speciallärare, skulle vara mindre vanliga bland lärare i läro- och övningsämnen än bland övriga lärare.

För dagen särskilt aktuell är frågan om hur de lärare i läro- och övningsämnen som redan har speciallärarutbildning skall få möjlighet att fungera som speciallärare. Nu har utbildningsministern gett besked om att frågan för närvarande är föremål för beredning inom utbildningsdepartementet. Det beskedet kommer säkerligen de speciallärare som nu finns ute på fältet att bli väldigt tacksamma att få. Önskvärt är naturligtvis att det så snart som möjligt blir resultat av den utredning som nu pågår.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. utformningen av skolhälsokort

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Clarksons* (m) i kammarens protokoll för den 5 april intagna fråga, nr 173, dels fru *Marklunds* (vpk) i kammarens protokoll för den 11 april intagna fråga, nr 181, och anförde:

Herr talman! Herr Clarkson och fru Marklund har frågat mig om jag kommer att inskrida mot den planerade utformningen av skolhälsokortet, som uppges komma att innehålla bl. a. sådana uppgifter om eleverna som aggressivitet, skolk, snatteri, svartsjuka och familjebakgrund.

Inom skolöverstyrelsen har utarbetats ett förslag till nytt formulär för skolhälsokort, kallat elevhälsovårdsjournal. Detta förslag remissbehandlas för närvarande. Remisstiden utgår den 1 juni 1973.

Ett formulär för skolhälsokort bör naturligtvis utformas så att det fungerar som ett effektivt hjälpmedel för skolhälsovården. Men även andra väsentliga intressen bör lika självfallet tillgodoseas. Bl. a. bör tillses att enskilds personliga integritet skyddas mot otillbörligt intrång. Kravet på sådant skydd innefattar inte bara att skolan faktiskt respekterar det privata området i tillbörlig utsträckning utan också att eleverna och föräldrarna skall kunna lita på att det förhåller sig så. Jag räknar med att den pågående remissbehandlingen kommer att allsidigt belysa frågan i vad mån det föreslagna formuläret uppfyller de krav som bör ställas. Vidare utgår jag ifrån att skolöverstyrelsen vid sitt slutliga ställningstagande till det föreslagna formuläret kommer att särskilt pröva om det kan anses förenligt med kravet på skydd för enskilds personliga integritet att samla uppgifter om elevers personliga förhållanden i den omfattning som antyds av förslaget. Om det behövs ett ingripande från min sida kan bedömas först sedan skolöverstyrelsen tagit slutlig ställning till förslaget och remissyttrandena.

Fredagen den
13 april 1973

*Ang. utformningen
av skolhälsokort*

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Carlsson för svaret på min enkla fråga. Bakom densamma ligger ju en mycket kraftig opinionsstorm bland lärare, föräldrar och skolpsykologer mot den tänkta utformningen av det skolhälsokort som man för närvarande prövar i Uppsala. På en sida i detta kort skall uppgifter om skolbarnens miljö och beteende antecknas helt lapidariskt i form av kryss i kolumner. Detta kan bli en mycket svår belastning för eleverna i framtiden.

Jag såg i en tidning häromdagen att 200 skolpsykologer, som hade samlats på en konferens, hade gjort följande uttalande:

”Genom att fästa dylika omdömen på papper får dessa omdömen karaktär av vetenskaplighet och sanning. Elever stämplas. Omdömen förs vidare år från år trots att de kan vara resultat av tillfälliga förhållanden, personliga motsättningar och enbart spegla en viss persons uppfattning.”

Det är synnerligen allvarliga frågor det rör sig om. Det är inte alltid man har anledning att vara tacksam och t. o. m. något glad över svar som man får på enkla frågor, men jag är det i dag med tanke på att statsrådet Carlsson visar en mycket klar uppslutning kring de tankegångar som jag tror mig representera när jag reagerar mot ett skolhälsokort av denna utformning. Jag tackar för det.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret också på min enkla fråga.

”En kuslig registrering” – det är bara ett av de många starkt kritiska omdömen som har fällt om det förslag till skolhälsokort som har utarbetats av de ansvariga för skolhälsovården och som skulle följa skoleleven under uppväxttiden eller åtminstone genom alla de skolformer som har en stadgemässigt ordnad hälsovård.

Ett kort med uppgifter om sjukdomar, om vaccinationer och resultat av läkarundersökningar är naturligtvis motiverat för att ge skolsköterskor och skolläkare orientering om eleven när denne behöver söka skolhälsovården. Men jag kan inte se att uppgifter om skolk, snatteri, blyghet osv., som detta kort innehåller, skulle vara så effektiva hjälpmedel för skolhälsovården att de skall behöva hänga med eleven från den stund de noteras på papperet och till dess att han eller hon lämnar skolan – i synnerhet som ju uppgifter av detta slag knappast någonsin kan göras så säkra att de kan ligga till grund för bedömning av eleven. Det riktiga måste naturligtvis vara att konkret ta kontakt i de fall där eleven behöver hjälp med något slag av problem.

Man kunde kanske misstänka att idén om en registrering av detta slag är en följd av det alltmer utbredda storskoletänkandet. I de mastodontskolor som finns kan det naturligtvis bli svårt med personliga kontakter mellan lärare och elever.

De uppgifter det är fråga om är alltså meningslösa. Man kunde naturligtvis också ta upp integritetsaspekten i detta sammanhang, men jag tycker att utbildningsministern i sitt svar betonar denna på ett mycket bra sätt. Jag är glad för denna betoning av respekten för privatlivet. Det är ju den respekten som man mest har saknat i det förslag som vi nu diskuterar.

Fredagen den
13 april 1973

*Om ökat anlitande
av tåg vid stats-
tjänstemäns
tjänsteresor*

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag har grundad anledning att tro att lekmannastyrelsen och generaldirektören för skolöverstyrelsen mycket nog kommer att granska detta ärende innan skolöverstyrelsen fattar sitt beslut.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om ökat anlitande av tåg vid statstjänstemäns tjänsteresor

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) den 1 februari framställda interpellation, nr 28, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder så att statstjänstemän i första hand använder tåg vid tjänsteresor.

Bestämmelserna om förmåner vid statstjänstemännens resor är numera avtalsbara. Förhandlingar pågår mellan statens avtalsverk och personalorganisationerna om ändrade regler rörande resekostnadsersättning och traktamente. Förhandlingarna avses leda till ett särskilt rese- och traktamentsavtal, som alltså skall ersätta det nu gällande allmänna resereglementet.

Med hänsyn till nämnda förhållanden är jag inte beredd att göra något närmare uttalande i frågan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Denna föranleddes i första hand av att orsaken till de nedläggningar av järnvägslinjer som har förekommit har sagts framför allt vara att antalet resande minskar i sådan omfattning att järnvägsdriften inte längre är lönsam. En förutsättning för ökad lönsamhet bör därför vara att SJ:s tjänster i större utsträckning än vad som nu sker tas i anspråk av allmänheten. För statens järnvägar skulle en ökad resandefrekvens på tågen betyda bättre ekonomi och för samhället en vinst genom att mindre anslag därigenom skulle behöva ges till SJ för olönsamma järnvägslinjer.

Särskilt inom våra statliga verk företas ett betydande antal resor per år, och jag finner det ganska naturligt att dessa verk skulle föregå med gott exempel och rekommendera sina tjänstemän att anlita tåg, i synnerhet vid längre resor. Statsrådet vill inte uttala sig om detta utan hänvisar till en utredning, som i det här sammanhanget egentligen för mig saknar intresse.

Även för kommunikationsministern borde det väl ändå framstå som önskvärt att de statliga verken i större utsträckning än vad som nu sker anlitar "hela folkets järnväg". Några exempel kan belysa hur man från statligt håll nu utnyttjar statens järnvägar. Vid ett verk belöpte sig bilkostnaderna för tjänstemän under ett år till ca 480 000 kronor, medan flygkostnaderna uppgick till ca 125 000 kronor samma år och tågresekostnaderna också stannade vid ca 125 000 kronor. Vid ett annat

Fredagen den
13 april 1973

*Om ökat anlitage
av tåg vid stats-
tjänstemäns
tjänsteresor*

ämbetsverk uppgick kostnaderna för bilresor till ca 450 000 kronor och för flyg- och tågresor till ca 394 000 kronor. Siffrorna anger klart att statens järnvägar vid de här verken liksom i övrigt är missgynnade.

Jag tror personligen att en rekommendation från ansvarigt håll – i detta fall från kommunikationsministern – till de statliga verken att bättre gynna statens järnvägar vid tjänsteresor skulle medföra att även privata företag kom att följa rekommendationen. Det borde i hög grad ligga i kommunikationsministerns intresse att medverka till en sådan utveckling. Resandefrekvensen inom både statliga verk och näringslivet i stort är av sådan omfattning att den kunde starkt bidra till att statens järnvägars ekonomi, om man bara ville utnyttja SJ:s tjänster, avsevärt skulle förbättras. Jag bara beklagar att statsrådet inte ville uttala sig om önskvärdheten av detta.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall gärna till herr Börjesson i Falköping säga att om någon är intresserad av ett ökat anlitage av tåg vid resor, så är det jag. Vid en rad tillfällen har jag gett uttryck för den uppfattningen att om vårt folk i större utsträckning än vad nu är fallet skulle anlita tåg, så skulle våra diskussioner om SJ:s ekonomi, om tågindragningar osv. kunna föras på ett helt annat och mera positivt sätt än vad som för närvarande tyvärr får ske. Därom torde vi kunna vara helt eniga.

Men vad herr Börjesson i Falköping har frågat om är huruvida åtgärder skulle kunna vidtas av regeringen så att statstjänstemän i första hand använder tåg vid tjänsteresor. Om jag hörde rätt, sade herr Börjesson att den utredning som jag talade om i mitt svar saknade – för herr Börjesson – intresse. För mig kan den ju inte göra det. Som jag har sagt i svaret är numera bestämmelserna om förmåner vid statstjänstemäns resor avtalsbara. Vi har en god princip bland många i vår riksdag, nämligen att vi med stor aktsamhet följer – och inte lägger oss i – förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Jag utgår ifrån som självklart att herr Börjesson och jag även på den punkten har gemensamma uppfattningar.

Om vi nu har det, kan vi återigen knyta ihop våra uppfattningar så till vida att om man i framtiden vid bestämmandet av resor får möjligheter – som då kan vara betingade av med vilken snabbhet man bör färdas fram i tjänsten för att kunna utföra sina uppdrag – att uppmuntra till ett mera livligt och omfattande resande med tåg, då tror jag att det skulle gynna alla parter och inte minst dem som reser med tåg. Jag kan väl få avrunda med att säga att en tågresa inte under åren har blivit mindre bekväm än den var förr, den är säkert mer bekväm i dag.

Men, som sagt, detta är två frågor, herr Börjesson. Att man skulle gå in i pågående förhandlingar avvisar jag, men jag är positiv till att i övrigt uppmuntra till tågåkande.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! För att inte några missförstånd skall behöva förekomma mellan mig och statsrådet Norling vill jag säga att det inte är min avsikt

Fredagen den
13 april 1973

*Ang. färdigställan-
det av storflyg-
platsen Landvetter
vid Härryda*

att statsrådet Norling skall gå in i några förhandlingar. Jag är medveten om att så gör man bara inte.

Men vad jag menade med min interpellation var närmast att statsrådet Norling på något sätt skulle göra ett uttalande som innebär att de statliga myndigheterna och verken åläggs att se till att deras tjänsteresor skall ske i största utsträckning på järnväg där det så anses kunna vara lämpligt. Man kan dock inte bortse från att ett sådant uttalande skulle ha en mycket stor verkan i så måtto att det för vederbörande verkschefer skulle bli ett observandum att se till att deras tjänstemän använder järnvägen i större utsträckning än vad som nu sker.

Jag är tacksam över att statsrådet Norling har lämnat ett kompletterande svar på min interpellation. Om jag tycker att det skriftliga svaret var negativt, så tycker jag det senaste svaret var mycket positivt. Jag är som sagt tacksam för det, och jag hoppas att det verkligen når fram så att vi får en ökande resandefrekvens på våra järnvägar och SJ blir hela folkets järnväg.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. färdigställandet av storflygplatsen Landvetter vid Härryda

Herr kommunikationsministern NORLING erhöi ordet för att besvara herr *Gustafsons* i Göteborg (fp) den 6 februari framställda interpellation, nr 31, och anförde:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidtaga för att åstadkomma ett snabbare färdigställande av storflygplatsen Landvetter vid Härryda.

Genom beslut den 5 maj 1972 fastställde Kungl. Maj:t former och tidplan för arbetenas bedrivande på den nya storflygplatsen i Göteborgsregionen. Vägledande för beslutet var att på alla sätt försöka tillvarata möjligheterna att påskynda projektets genomförande. Av detta skäl beslöts att upphandlingen av de fältarbeten som ingår i projektet skall ske i en — åtminstone inom statlig anläggningsverksamhet — mindre vanlig form, som innebär att upphandling görs på preliminära handlingar, varvid förutsättningen är att entreprenören sedan deltar direkt i det successiva projekteringsarbetet. Med en sådan uppläggning av arbetet kan markarbetena påbörjas innan projekteringen av anläggningsarbetena slutförts. Detta innebär att anläggningsarbetena på den nya flygplatsen kan påbörjas redan hösten 1973. Då den totala produktionstiden beräknas till fyra år, bl. a. beroende på de mycket stora massförflyttningar av huvudsakligen berg som det här är fråga om, beräknas flygplatsen sålunda kunna tas i bruk hösten 1977. Tidpunkten överensstämmer med den målsättning som angavs i överenskommelsen mellan staten och berörda regionala intressenter om anläggande av flygplatsen.

Genom den valda arbetsformen har förutsättningar skapats för snabbaste möjliga genomförande av storflygplatsprojektet. Vad jag i årets statsverksproposition uttalat om att luftfartsverket såvitt möjligt bör påskynda arbetenas genomförande skall ses som en markering av

angelägenheten av att alla tänkbara åtgärder vidtas för att förkorta byggnadstiden. Sysselsättningsläget i regionen är givetvis ett särskilt skäl att på allt sätt ta till vara den tillgängliga arbetskraften på byggnads- och anläggningsidan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det var många som blev glada när de läste årets statsverksproposition, där departementschefen beträffande den nya storflygplatsen i Västsverige säger följande: "Enligt nuvarande planer inriktar luftfartsverket sitt arbete på ett färdigställande av flygplatsen under år 1977. Med hänsyn bl. a. till den begränsade kapacitet som Torslanda kan erbjuda den starkt expanderande flygtrafiken i regionen är det enligt min mening angeläget att verket såvitt möjligt påskyndar genomförandet av Härryda-projektet. Skulle ett sådant påskyndande leda till ett ökat medelsbehov torde den tioprocentiga marginalen utöver investeringsramen få tas i anspråk."

Detta måste ju fattas så att departementschefen ansåg det vara möjligt att få flygplatsen färdig före 1977, och departementschefen var också villig att, om man skulle kunna forcera arbetet, tillåta att den marginal som finns tas i anspråk.

Det var som sagt många som blev glada. Det var flygplatsdirektören på Torslanda som har stora bekymmer för hur han skall kunna klara trafiken framför allt 1976 och sommaren 1977, då det ju blir utomordentligt stora svårigheter. Det var arbetslösa anläggningsarbetare och tekniker i Göteborg som trodde att man på detta sätt skulle tillmötesgå de krav som byggarbetsgruppen har kommit med, att det här projektet skulle tas med som ett av dem som skulle tidigareläggas. Och vi var glada inom trafikutskottet, för vi hade ju fått riksdagen att enhälligt uttala att man såvitt möjligt skulle påskynda färdigställandet av flygplatsen.

I det nu lämnade svaret – som jag givetvis är tacksam för – säger emellertid statsrådet att flygplatsen beräknas kunna tas i bruk hösten 1977. Han ger inte några förhoppningar om att det skall bli ett tidigare färdigställande, och det är en besvikelse, måste jag säga, ur många synpunkter. Man måste gå tillbaka litet i historiken för att förstå den besvikelsen.

Statsrådet säger att man har fått förutsättningar för snabbaste möjliga genomförande av projektet och att anläggningsarbetena kan påbörjas "redan" hösten 1973. Det var ju så att sedan riksdagen framfört sina önskemål gav departementet luftfartsverket i uppdrag att se på saken, och verket kom den 23 december 1971 med sitt förslag om den nya generalentreprenaden som beskrivs i svaret. Syftet var att man skulle kunna få flygplatsen färdig 1976, och det var just det nya system som departementschefen redogör för som skulle möjliggöra ett färdigställande det året. Men det hade förutsatt att arbetet påbörjades redan hösten 1972. Det var förutsättningen i den tidsplanen, och luftfartsverket förordade för sin del den lösningen. Verket kunde inte garantera att flygplatsen skulle bli färdig 1976, men man sade att denna metod hade de bästa förutsättningarna för att det skulle lyckas. Därför var det med mycket stor förvåning som vi noterade att Kungl. Maj:t den 5 maj 1972

Nr 70

Fredagen den
13 april 1973

Ang. färdigställandet av storflygplatsen Landvetter vid Härryda

Fredagen den
13 april 1973

Ang. färdigställan-
det av storflyg-
platsen Landvetter
vid Härryda

sade att man skall inrikta sig på att arbetet skall vara färdigt 1977. Luftfartsverket anvisade sålunda en metod med vilken det skulle vara möjligt att påbörja det egentliga anläggningsarbetet 1972 och med färdigställande 1976, men departementet sade ifrån att man skulle inrikta sig på att ha arbetet klart 1977. Det var ju en besvikelse.

Nu har ytterligare ett motiv tillkommit för att forcera arbetet, nämligen den stora arbetslösheten bland tekniker och anläggningsarbetare.

Såvitt jag förstår är en av svårigheterna de arbetsförhållanden som råder inom luftfartsverket. Verket har för närvarande mycket stora uppgifter. Man skall bl. a. ha arbetena på Arlanda färdiga. Och med den expertis som finns tillgänglig kan det vara svårt att samtidigt forcera arbetet på Landvetterflygplatsen. Men där har jag i en tidigare debatt rekommenderat departementschefen att se till att luftfartsverket tar i anspråk den expertis som finns utanför luftfartsverket och som har problem med sysselsättningen på grund av den kraftiga nedgången av byggnadsarbete. Man skulle med andra ord inte ha den jämna sysselsättningen i luftfartsverket som huvudprincip utan i stället se vad man kan göra för att motverka arbetslösheten och samtidigt forcera byggandet av Landvetterflygplatsen.

Nu verkar det som om vi är ganska sent ute och att det inte finns stort hopp om att få den flygplatsen färdig före 1977, och i det läget tror jag att departementschefens skrivning i statsverkspropositionen bör kunna ha till huvudsyfte att se till att det inte blir ytterligare uppskov. Ty att ha flygtrafiken på Torslanda 1978 är något som ingen med kännedom om flygtrafikfrågor över huvud taget vågar tänka på. Det skulle bli en orimlig situation. Och med kännedom om hur projekt av detta slag av olika orsaker kan försenas är det utomordentligt angeläget att flygplatsen blir färdig - och färdig i så god tid att man hinner trimma in verksamheten innan flygplatsen tas i bruk, så att vi inte får ett nytt Sturup, denna gång i Västsverige. Och även om departementschefen nu inte kan företa en sådan forcering som jag här talat om, eftersom vi är så sent ute, hoppas jag ändå att vi får flygplatsen färdig för trafik sommaren 1976. Jag tycker inte att man skall ge upp allt hopp om en sådan forcering. Jag håller emellertid med om att utsikterna inte är särskilt ljusa. I vilket fall som helst gäller det att forcera arbetet så mycket att flygplatsen blir färdig i så god tid att man kan ta emot flygtrafiken 1977 samt att personalen får tillräckligt med tid på sig för att lära känna den nya flygplatsen och trimma in sig där. Vi har ju nu en alldeles speciell situation på arbetsmarknaden, men statsrådet vet lika bra som jag att även om vi får en förbättring av konjunkturen kan vi ändå inte räkna med att arbetssituationen kommer att hjälpas upp i första hand bland anläggnings- och byggnadsarbetare. Där får vi räkna med en viss eftersläpning. Men jag får väl ta statsrådets uttalande i slutet av svaret som ett tecken på att kommunikationsministern personligen kommer att övervaka att alla länkbara åtgärder kommer att vidtas för att förkorta byggnadstiden, och då vill jag än en gång understryka att det finns en möjlighet för luftfartsverket att anlita expertis utanför verket för att påskynda arbetet.

Fredagen den
13 april 1973

*Ang. färdigställan-
det av storflyg-
platsen Landvetter
vid Härryda*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag tycker att det egentligen inte finns mycket för mig att tillägga efter det herr Gustafson i Göteborg sagt. Jag uppfattar av herr Gustafsons inlägg att han har förståelse för behovet av att snabbt få flygplatsen färdig -- och det kan vi vara helt eniga om. Jag tycker mig också kunna utläsa av vad herr Gustafson har sagt att han har ganska stor förståelse för de svårigheter som trots allt finns när man skall bygga en så stor anläggning som den det här är fråga om.

Man kan naturligtvis -- det kan vi också vara eniga om -- ställa upp mål för vad man skulle önska och kanske låta dem bli litet djärvare än man tror blir möjligt att klara. I detta fall skulle det kanske vara litet fel trots allt. I och med att man beslutat sig för att sätta i gång ett sådant här stort arbete kan det nämligen -- vilket också herr Gustafson antydde -- finnas olika ting som försvårar bygget och därmed förlänger byggnadstiden.

Om vi kan -- och det skall vara vår absoluta målsättning -- vara färdiga med den här nya flygplatsen så att den kan tas i bruk under senare delen av 1977 skall det ändå kunna sägas vara ett gott resultat. Jag tror att man också kan tillägga att det, även om vi hade alla de möjligheter som herr Gustafson antydde något om, mer expertis av olika slag osv., ändå finns direkta fysiska hinder för att klara det hela rent arbetsmässigt. Jag vill inte ta upp någon diskussion i detalj, utan jag vill bara antyda att det verkligen finns stora uppgifter att genomföra i samband med den här byggnationen. Det räcker inte alltid med satsningen på den personella eller den ekonomiska sidan.

Det må vara hur det vill med det. Här har jag i svaret som är lämnat till herr Gustafson, trots den tidspress som alltid uppstår i sådana här sammanhang, tillåtit mig att upprepa vad jag anförde i statsverkspropositionen om att luftfartsverket såvitt möjligt bör påskynda arbetets genomförande. Och det är, som jag säger, en markering av angelägenheten att på alla sätt försöka förkorta byggnadstiden. Ingen skulle bli gladare än jag om vi kunde åstadkomma en ytterligare förkortning av tiden, men jag tror att det skulle vara fel av mig att säga i dag att det är vad vi tror blir verklighet. Ett sådant uttalande skulle kunna missuppfattas. Målsättningen är vi tillsammans överens om, herr Gustafson, nu gäller det att med alla krafter göra det bästa möjliga så att vi så snabbt som möjligt får en stor och modern flygplats i Göteborgsregionen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det är klart att man inte kan vara så där särskilt nöjd om flygplatsen blir färdig 1977 eftersom riksdagen enhälligt har sagt ifrån att man skulle förkorta den tiden. Kan man inte göra det har man alltså misslyckats i sina strävanden. Det här önskemålet har inte bara riksdagen uttalat, utan luftfartsverket har också i en officiell framställning till departementet den 23 december 1971 sagt ifrån att verket förordar en väg som skulle innebära färdigställande av flygplatsen 1976. Därför var det förvånande när regeringen -- trots detta -- i maj 1972 fastställde tidpunkten för färdigställandet till 1977.

Jag har alltså uppfattningen att det hade varit tekniskt möjligt att

Freddagen den
13 april 1973

*Om åtgärder mot
att elever i
gymnasieskolan
avbryter sin ut-
bildning*

sätta i gång arbetena 1972, men det tjänar inte mycket till att diskutera det nu, herr statsråd. Det går inte att ändra på nu. Nu vill jag i stället ta fasta på statsrådets uttalande att vi skall göra allt som står i vår makt för ett tidigare färdigställande av flygplatsen. Med hänsyn till att statsrådet här har åberopat att tidpunkten — 1977 -- överensstämmer med den målsättning som angavs i överenskommelsen mellan staten och berörda regionala intressenter, vill jag säga att de regionala intressenterna är utomordentligt angelägna att arbetet påskyndas. Det förhållandet att det står 1977 i överenskommelsen innebär inte att det är deras önskan att flygplatsen tas i bruk då; de har böjt sig för det meddelandet. Jag har haft kontakt med ordföranden i vederbörande organ, och han säger att finns det någon möjlighet att få flygplatsen färdig tidigare så är man utomordentligt glad och tacksam för det. Jag förutsätter också att denna debatt når utanför det här husets väggar, till luftfartsverket, och att man där gör ytterligare ansträngningar för att förkorta byggnadstiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om åtgärder mot att elever i gymnasieskolan avbryter sin utbildning

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara fröken *Ljungbergs* (m) den 20 februari framställda interpellation, nr 47, och anförde:

Herr talman! Fröken Ljungberg har frågat mig, om jag avser vidtaga några åtgärder i anledning av att ett betydande antal elever i gymnasieskolan avbryter sin utbildning, varigenom skolresurserna icke utnyttjas på ett önskvärt sätt.

Under det senaste året har vissa undersökningar belyst omfattningen av studieavbrotten i gymnasieskolan. Enligt en av skolöverstyrelsen gjord jämförelse mellan å ena sidan antalet elever i gymnasieskolans linjer i årskurs 2 den 15 september 1972 och å andra sidan antalet elever i årskurs 1 ett år tidigare var antalet elever ca 10 procent lägre i årskurs 2. Denna undersökning, som avser hela riket, bygger dock på gruppdata, varför några slutsatser på individbasis inte kan dras ur materialet.

Utredningen om skolans inre arbete har för kort tid sedan publicerat resultaten av en undersökning om studieavbrott bland de elever som påbörjade studier höstterminen 1971 i gymnasieskolan i Örebro. I huvudsak ger undersökningen följande resultat. Knappt 15 procent av eleverna avbröt sin skolgång under det första året. Lägsta andelen studieavbrytare uppvisade de mest teoretiskt inriktade linjerna. Om man bortser från dem som lämnar skolan fram t. o. m. den 15 september sjunker andelen studieavbrytare i hela gruppen med ca 2 procentenheter. Denna minskning är större vid de yrkesinriktade studievägarna. Lika många pojkar som flickor avbryter studierna. Det föreligger enligt undersökningen ingen markant skillnad i betygsavseende mellan de elever som lämnat skolan och övriga elever. Senare kommer ytterligare material att publiceras.

Det kan finnas en rad förklaringar till studieavbrott. Vissa elever

Fredagen den
13 april 1973*Om åtgärder mot
att elever i
gymnasieskolan
avbryter sin ut-
bildning*

infinner sig som nämnts inte till terminsstarten. Men det stora antalet avbrott förorsakas av att elever avbryter sina studier under terminerna. I vilken utsträckning detta sammanhänger med att inte alla elever som söker till gymnasieskolan får sina förstahandsönskemål tillgodosedda lämnar den nu publicerade undersökningen ingen uppgift om.

Antalet elever som lämnat den naturvetenskapliga linjen har varit påfallande stort under lång tid: detta har bl. a. ansetts sammanhänga med de krävande studierna. En del elever som planerar att söka till viss utbildning gör också s. k. taktiskt betingade avhopp för att ha större chans att senare komma in vid denna utbildning. Bakom elevernas studieavbrott kan givetvis också dölja sig sociala problem som har sin rot i andra förhållanden än de skolmässiga. Sådana problem torde dock vara vanligare bland dem som inte söker till eller inte kommer in i gymnasieskolan.

I det här sammanhanget vill jag gärna framhålla att det förhållandet att en elev lämnar sin utbildningsplats i gymnasieskolan inte alltid behöver innebära något negativt. Han kanske vinner inträde på en utbildning utanför gymnasieskolan eller ett förvärsarbete som han har större intresse av. Bl. a. utbyggnaden av vuxenutbildning och nya kompetensregler ger i dag ungdomen större valfrihet på skolans område. När inte längre utbildningen förbehålls ungdomsåren, kan eleverna göra ett avbrott i studierna och senare återuppta dessa när intresset för studier ökat. Ett sådant uppehåll i studierna kan vara till fördel för både den enskilde och samhället.

En del av de problem som hänger samman med studieavbrotten kan komma att få sin lösning genom ändringar i gällande bestämmelser om urval till frivilliga studier. I direktiven till 1973 års betygsutredning har jag bl. a. framhållit följande.

”Jag vill även peka på att det ökade intresset för yrkesinriktade studier under senare tid skärpt konkurrensen så att elever med låga betyg i vissa fall inte tagits in på den yrkesinriktade gymnasieskollelinje de i första hand sökt till men däremot beretts plats på en mer teoretiskt krävande linje. De sakkunniga bör därför diskutera om det inom vissa utbildningsvägar finns behov av att modifiera intagningsystemet för att kunna ta in elever som har redovisat mindre goda teoretiska studieprestationer men vilka det av andra skäl är angeläget att bereda plats i gymnasieskolans yrkesutbildande studievägar.

En speciell fråga som de sakkunniga bör beakta är utbildningsutskottets av riksdagen godkända uttalande (UbU 1972:31 s. 10, rskr 1972:240) om att man bör söka rätta till icke önskvärda effekter av gällande kvoteringsbestämmelser. En sådan förändring bör dock ske med bibehållande av de grundläggande syftena med nuvarande kompetensregler.”

Jag vill i detta sammanhang även erinra om den kraftiga förstärkning av studie- och yrkesorienteringen i bl. a. gymnasieskolan som genomförs nästa budgetår. Kostnadsökningen härför uppgår till ca 15 miljoner kronor. Här aktuella frågor kommer också att belysas inom utredningen om skolans inre arbete. Den nu föreliggande rapporten bör kunna ge utredningen vägledning i dess fortsatta arbete på bl. a. detta område.

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder mot
att elever i
gymnasieskolan
avbryter sin ut-
bildning*

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag vill först tacka utbildningsministern för det svar som jag har fått, vilket verkligen är ett svar på min fråga men som också innehåller, som jag ser det, stoff till en debatt.

Problemet med studieavbrott i gymnasieskolan har under den senaste tiden behandlats vid flera tillfällen – jag är fullt medveten om det – och det har angripits här i kammaren ur olika synvinklar. Min synvinkel har fäst uppmärksamheten på de ekonomiska effekterna av studieavbrotten. Jag har gjort det, inte därför att jag i och för sig anser att de effekterna är de viktigaste, men det brukar ju vara så, att de ekonomiska frågorna har större förmåga att få politiker att reagera än sådana frågor som har med pedagogik och personlighetsutveckling att skaffa.

Jag har i min interpellation pekat på en utredning som gjordes i Östersund. Den är inte ny – det är väl ett par år sedan den gjordes. Den visade en årlig förlust för Östersunds kommuns del av ett belopp på mellan 2 och 2,5 miljoner kronor i outnyttjade resurser. Multiplicerar man den siffran med antalet gymnasiekommuner, kommer man fram till en alarmerande stor summa, och då måste man verkligen fråga sig: Vad är att göra?

Statsrådet omnämner i sitt svar två senare undersökningar, som såvitt jag kan se bekräftar Östersundsutredningens resultat i fråga om avbrottsfrekvensen på gymnasiet. Statsrådet säger nu att det finns en rad förklaringar, och han anger själv fyra orsaker.

Den första orsaken är otillfredsställelsen hos de elever som har hänvisats till annan studielinje än den de i första hand har sökt till. Det är klart att sådan otillfredsställelse kan skapa en psykologiskt ogynnsam inställning till studierna hos eleverna, det är jag fullt på det klara med.

Den andra orsaken skulle vara att studierna är för krävande – den hänger väl ihop med den första. Det är framför allt kraven på naturvetenskaplig linje som för många skulle vara alltför höga.

Den tredje orsaken skulle vara taktikavhopp. Där måste jag fråga om inte taktikavhoppet beror på någon olämplig konstruktion av kompetens- eller intagningsbestämmelser, om sådana avbrott har någon större frekvens.

Den fjärde orsaken är sociala problem som har sin rot i andra förhållanden än de skolmässiga, och sådant kan väl också förekomma.

Men sedan summerar statsrådet detta på ett som jag tycker överraskande sätt. Det är inte så alarmerande, det är inte alltid negativt med studieavbrott. Ett uppehåll i studierna kan tvärtom vara till fördel för både den enskilde och samhället. Ja, även om det självfallet kan vara förhållandet i några enskilda fall, kan det inte få tas till intäkt för att bortförklara förekomsten – studieavbrott i gymnasieskolan – i dag, när studieavbrotten har kommit upp i en så stor mängd.

Det här uttalandet förvånar också på ett annat sätt. Jag är inte riktigt på det klara med vad vår utbildningsminister egentligen menar. Det ekonomiska problemet med de inte utnyttjade resurserna, som jag har antytt, har ju faktiskt en sådan storleksordning att åtminstone kommunerna måste uppmärksamma det i sin skolplanering. Det är väl också något som man från den centrala ledningens synpunkt måste titta på.

Kan det för övrigt vara riktigt att avbrott i studierna är något förkastligt i grundskolan men gynnsamt i gymnasiet? Jag ställer den frågan därför att utbildningsministern mycket bestämt har uttalat sig i negativ riktning när det gäller att lösa problemet skoltrötthet i grundskolan genom att tillåta ett studieavbrott. Jag citerar ur en informationskrift från socialdemokratiska partiet, där utbildningsministern säger:

”En elev kan i undantagsfall slippa gå i nian” – skoltröttheten sätter ofta in mellan åttan och nian – ”om skolstyrelsen tar ansvar för lämplig sysselsättning. Men detta är en dålig lösning på problemet skoltrötthet. Skolan måste i stället söka finna arbetsmetoder som gör att alla elever upplever skolan som meningsfull.”

Det sista håller jag med om. Men här står alltså klart och tydligt att det är en dålig lösning att låta en skolelev i grundskolan avbryta studierna för kanske en praktisk sysselsättning under något år. Jag menar för min del att det kan vara lättare att återföra den yngre skoltrötta eleven i grundskolan till skolstudierna än den äldre gymnasieeleven. I varje fall är skolledare i gymnasiet mycket bekymrade över den här avbrottsituationen. I en artikel i tidningen Skolledaren för ett par månader sedan – en artikel som behandlade just problemet med studieavbrott – tar författaren också upp utbildningsministerns påstående om det positiva med studieavbrotten i gymnasieskolan. Författaren skriver: ”Utbildningsministerns tidigare ofta förekommande tal om nyttan av ett sabbatsår har också verkat lockande på många, som tycker att arbetet i skolan är tungt. Resultatet av sabbatsåret blir ofta totalt övergivande av studierna.”

Erfarenheten visar nog att gymnasieelever inte orkar starta på nytt. Det är väl också på det sättet att en avbruten studiegång på gymnasiet – och nu talar jag i viss mån av egen erfarenhet från tidigare år som gymnasielärare – ger liksom ett ärr i personligheten, ett ärr som har svårt att läka – man har en känsla av ett misslyckande. Jag tror fördens skull att det är riskfyllt att säga, såsom utbildningsministern har gjort i svaret till mig, att det inte är så alarmerande med de här studieavbrotten utan det tvärtom kan vara positivt med uppehållet i studierna för både den enskilda och samhället – det sista har jag kanske litet svårt att förstå, inte minst som min utgångspunkt var detta med outnyttjade resurser på gymnasiet.

Men statsrådet svarar också på min fråga om planerade åtgärder och redovisar tre sådana.

Den första är 1973 års betygsutredning som skall ge lösningen på många av de här problemen genom ändringar i gällande bestämmelser om urval till frivilliga studier. I det sammanhanget tar statsrådet också upp just den fråga som behandlats i riksdagen tidigare och som ledde till ett riksdagsbeslut om att man bör söka rätta till icke önskvärda effekter av gällande kvoteringsbestämmelser. Eftersom det är ett riksdagsbeslut skall det väl ske, men nu skjuts hela denna fråga in i betygsutredningen och dessutom med kommentaren att en ”sådan förändring bör dock ske med bibehållande av de grundläggande syftena med nuvarande kompetensregler”. Jag är litet oklar över vad statsrådet menar med ”syftena med nuvarande kompetensregler”.

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder mot
att elever i
gymnasieskolan
avbryter sin ut-
bildning*

En sak måste vi väl ändå vara överens om, och det är att genomgång av gymnasieskola ger bättre utgångsläge för fortsatta studier. Det är enligt mitt sätt att se en sanning som inte längre bör döljas för eleverna.

För övrigt väntar statsrådet på resultaten från den s. k. SIA-utredningen. Statsrådet framhåller också – med all rätt – den kraftiga förstärkningen av studie- och yrkesorienteringen, som föreslås genomföras nästa budgetår och som kommer att dra en ganska försvarlig kostnad. Jag tror att det är väl använda pengar, betydligt mera väl använda pengar än de outnyttjade resurserna i gymnasieskolan i dag.

Låt mig få säga ytterligare ett par saker. Räcker det då med detta som åtgärd? Ja, självfallet inte när det gäller den ekonomiska aspekt som jag lade på det hela. Jag frågar om man inte skulle kunna göra någonting snabbare och mera effektivt. En sak har jag antytt i min fråga, och det är om man inte skulle kunna ålägga de elever som har fått meddelande om att de intagits i gymnasieskolan att före terminens början ge besked om huruvida de tänker ta sin anvisade plats i anspråk eller icke. Det skulle för de lokala skolmyndigheterna betyda att de kunde se till att platserna verkligen blev utnyttjade och inte – som nu ofta är fallet – står outnyttjade ett bra stycke in på höstterminen.

Det andra som jag tycker mig ha anledning fråga statsrådet om ytterligare är följande. Om vi är överens om att eleverna behöver stöd för att klara sina problem och att förstärkningen av studie- och yrkesorienteringen är en åtgärd i detta syfte, så är det väl ändå inte allt. Måste det inte till slut kompletteras med det stöd som innebär att eleverna får känna skyldigheten att uppfylla vissa rimliga krav, bl. a. i fråga om att inställa sig på arbetsplatsen och att delta kontinuerligt i arbetet? Det är ju ett av de viktigaste villkoren i det arbetsliv som de sedan skall komma ut i och som de bereds för.

Jag syftar naturligtvis på möjligheten att införa en närvarokontroll av ett annat slag än vad man har, en närvarokontroll som också bör kombineras med en frånvarokontroll. Även om man fäster stort avseende vid elevernas valfrihet, så behöver eleverna stödet av att skolan håller reda på var de finns och vad de håller på med när de uteblir från arbetet. Det är ändå människor i uppväxtålder det handlar om, och skolan sviker sin uppgift om den inte hjälper eleverna i själva arbetssammanhanget.

Jag skulle gärna se att utbildningsministern på den punkten uttalade sig litet mera positivt och därmed bekräftade de tongångar som på senare tid har kommit från skolöverstyrelsens sida och där man har betonat skolans uppgift när det gäller att försöka komma underfund med anledningen till elevernas frånvaro.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Fröken Ljungberg har tagit upp en mycket viktig fråga i sin interpellation. Jag vill knyta några reflexioner till den här debatten.

Det är uppenbart att gymnasiefrekvensen faktiskt är avsevärt lägre än vad vi har trott. Det är också uppenbart att studieavbrotten ökar och att de till antalet är skrämmande många. Vi håller på att få ett verkligt problem med drop-outs, studieavbrytare, i både grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Här verkar det som om arbetsmarknadssituationen

spelar en avgörande roll. I varje fall tycks det vara vanligare nu än förr att elever säger att utbildning inte lönar sig. Jag tror det är viktigt att vi som politiker och skolpolitiker slår fast att utbildning alltid lönar sig. Då tänker jag inte enbart på det lite mer materiella perspektivet, hänsynen till arbetsliv och karriär, utan också på personlighetsutveckling och allmänbildning, att över huvud taget få en så god start som möjligt i livet. Utbildning är en förmån. Men det är uppenbart att det på nytt måste göras klart för elever både på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan att detta är ett erbjudande och en förmån som samhället kommer med.

Ett problem är att det är samma kategori elever som har svårigheter i grundskolans högstadium och under första året i gymnasieskolan. Många av dem slutar omedelbart efter grundskolan. Det tycks vara 20 000-25 000 elever varje år som lämnar grundskolan utan någon vidareutbildning. Örebroundersökningen, som utbildningsministern hänvisar till, tycks visa att omkring tre fjärdedelar av eleverna går vidare till gymnasieskolan, men att närmare 15 procent av dem sedan lämnar gymnasiestudierna redan under första läsåret. Det är alldeles tydligt att många av dem har känt sig skoltrötta redan under grundskolan, och det har naturligtvis inte blivit bättre under det första året i gymnasieskolan.

Nu kommer de här ungdomarna att mötas av väldigt stora problem. Vi vet i dag att ungefär 80 procent av de arbetslösa under 25 år är ungdomar som enbart har grundskoleutbildning. Att få arbete med en bra grundutbildning kan i och för sig vara svårt, att komma ut utan en ordentlig yrkesutbildning är naturligtvis åtskilligt värre.

Det är till största delen de som har de lägsta betygen och kanske de sämsta förutsättningarna som avslutar studierna i och med grundskolan. De möter i dag en mycket hård verklighet ute på arbetsmarknaden. Jag skulle tro att många av dem ganska snart upptäcker att den omsorg som skolan har visat dem inte är lika vanlig i samhället i övrigt.

Det är en bekymmersam situation, och man undrar vad man kan göra. Jag tror det är nödvändigt att nu försöka öka valfriheten i nian så att valmöjligheterna där ger större utrymme för att ta hänsyn till elevernas behov, förutsättningar och intressen. På nytt borde vi slå fast att praktiska och teoretiska studiemöjligheter skall erbjudas eleverna som likvärdiga alternativ. Jag tror att man skulle kunna åstadkomma detta genom att ge kommunerna en större frihet utan att man behöver pressa på dem någon ny läroplan. Vi har redan exempel på modifierad studiegång under det nionde skolåret och jag tror att man bör gå vidare och hitta andra liknande modeller.

En annan viktig punkt är att verkligen ge alla elever en god yrkesförberedelse. Det är den bästa trygghetsgaranti som samhället kan ge dem inför framtiden. Det är allvarligt att så många ungdomar lämnar skolan, antingen omedelbart efter grundskolan eller under det första gymnasieåret, utan att ha fått någon egentlig yrkesförberedelse.

Jag tror det är viktigt att vi också fortsättningsvis garanterar så många som möjligt plats i gymnasieskolan. Där står alltså platser tomma för närvarande. Men de som i dag lämnar skolan utan särskild yrkesförberedelse måste få vårt speciella stöd. Det är naturligtvis yrkesutbildning

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder mot
att elever i
gymnasieskolan
avbryter sin ut-
bildning*

som vi då främst måste ge dem. Kommunerna bör få stor frihet att inrätta kortare yrkesinriktade kurser i gymnasieskolan för arbetslösa ungdomar. Men vi måste också bedriva en uppsökande verksamhet, leta rätt på unga arbetslösa och informera om de möjligheter som står till buds. För detta krävs en samverkan mellan skolan och arbetsmarknadsmyndigheterna.

Det är viktigt att skolans yrkesvägledande resurser står till elevernas förfogande också när de har avbrutit sina studier. Här hoppas jag verkligen att SYO-reformen inte skall leda till någon försämring.

Studieavbrotten är ett växande problem, och jag tror det är viktigt att slå fast att om vi skall ha någon möjlighet att råda bot på det så kommer det att krävas samverkan mellan alla goda krafter.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse till fröken Ljungbergs inlägg. Egentligen beklagar jag att fröken Ljungberg har sitt huvudsakliga arbete i riksdagen förlagt till andra områden. Jag tror att den utbildningspolitiska debatten här i kammaren skulle vinna på om vi fick tillfälle att lyssna till och diskutera med fröken Ljungberg oftare än vad som nu är fallet. Det gör att jag kanske också gör ett något längre inlägg än jag brukar göra i repliker.

Först vill jag emellertid ta upp en fråga som herr Wikström berörde. Han sade att det är uppenbart att studieavbrotten ökar. Jag är inte alldeles säker på det. Jag tittade före debatten på några av våra äldre utredningar. Gymnasieutredningen visade i sitt betänkande från 1963 att av dem som skrevs in hösten 1951 var det inte mindre än hälften på de tekniska gymnasierna som nådde avslutningsklassen. Nära en fjärdedel hade avbrutit studierna och en femtedel hade blivit kvarsittare. Gymnasieutredningen redovisade en motsvarande undersökning för de då 2-åriga handeldgymnasierna. Av de kvinnliga eleverna var 12 procent studieavbrytare och av de manliga 14 procent. Andelen kvarsittare var av de kvinnliga eleverna 14 procent och av de manliga 21 procent.

Om vi ser på den 5-åriga realskolan, som fanns redovisad i skolberedningen 1959, så finner vi att endast 54 procent gick igenom skolan utan försening.

Av dessa siffror kan vi se att skolavbrott och kvarsittning under lång tid har haft mycket stor omfattning. De ekonomiska effekter som fröken Ljungberg tog upp i sin inledning var alltså ett problem som man hade att kämpa med även i den gamla skolan. Det var en mycket stor grupp som avbröt sina studier, och det var en mycket stor grupp som i stället för de fem åren i realskolan fick gå där sex år, kanske t. o. m. sju år innan de avlade sin realexamen.

Men jag har inte tagit upp detta argument för att söka komma ifrån debatten. Jag anser att de siffror som Örebroundersökningen visar är för höga. När jag lämnat denna redovisning är det alltså inte ett försök att undvika en diskussion på den punkten. Jag skulle emellertid även när vi för diskussionen om de ekonomiska effekterna vilja se litet mer differentierat på avhoppet än vad vi kanske hittills har gjort.

Jag tycker att det från ekonomiska och planeringsmässiga utgångs-

punkter är allvarligare med skolavhopp mitt i terminen än naturligtvis helst – vid skolårets slut men möjligen också vid höstterminens slut. Jag skall i mina inlägg i fortsättningen precisera mig när jag talar om att jag inte alltid anser att det är olyckligt med skolavhopp till att detta skall gälla efter avslutat skolar.

Jag vidhåller min uppfattning att det kan vara en fördel för en del elever att avbryta en utbildning och skaffa sig ett eller flera års erfarenheter från förvärvsarbete. Självfallet har jag den uppfattningen att det är en fördel, om avbrottet sker mellan skolformerna, alltså mellan grundskola och gymnasieskola och kanske i flertalet fall mellan gymnasieskola och universitet. Men i individuella fall, som fröken Ljungberg uttryckte det, uppstår en skolleda eller en situation som gör att eleven har fördel av att bryta utbildningen.

Jag tror också att samhället kan ha glädje av detta. Jag anser att det kanske inte är så bra att vi skapar ett samhälle, där ungdomen avskiljs från arbetsmarknadssituationen ända upp till – om vi räknar in militärtjänsten – 20–21-årsåldern och för en del elever efter universitetet upp till 25-årsåldern. Jag tror att skolan och samhället har glädje av att det sker ett visst utbyte under denna långa period, en växling mellan arbete och studier.

Fröken Ljungberg ställde också frågan: Är det inte inkonsekvent av utbildningsministern att förorda en sådan princip på gymnasieskolans område men att inte tillämpa den på grundskolan? Det är riktigt att jag gör den skillnaden. Jag tror nämligen att man, om man kommer ut på arbetsmarknaden i dag och inte har grundskolekompetens, på något sätt är stämplad. Jag tror att många säger att han eller hon inte ens har klarat grundskolan, ock då betraktas det som ett bevis för att man inte heller är lämpad att klara en viss sysselsättning. Den tyvärr alltför bristfälliga statistik vi har tyder på att det i en arbetsmarknadssituation som den nuvarande blir dessa elever som i första hand slås ut.

Ordet "sabbatsår" tycker jag däremot är ett utomordentligt dåligt uttryck – om det nu användes i tidningen Skolledaren och det bör vi undvika. Det är nämligen inte fråga om ett sabbatsår i detta sammanhang utan det är fråga om att göra en arbetsinsats som kan vara krävande men som också kan ge en erfarenhet som leder till en större studiemotivation och förhoppningsvis en större säkerhet i studievalet när vederbörande kommer tillbaka. Bakgrunden till att jag positivt argumenterar för detta är att man härigenom kan minska riskerna för att studievalet upplevs som ett misslyckande. Jag har velat säga att det inte behöver vara uttryck för något misslyckande för pojken eller flickan att avbryta studierna utan tvärtom kan vara en mycket klok åtgärd.

Jag är medveten om att man tidigare inte uppfattat situationen så. Jag har själv avbrutit studier på detta sätt i två omgångar och har därmed fått egna erfarenheter. Jag vet hur lätt det kan hos omvärlden inställa sig den uppfattningen att det beror på att man inte klarar studierna när det i själva verket förr ofta var ekonomiska skäl som tvingade fram ett avbrott. I dag kan det dock finnas mycket starka positiva argument för att en elev vidtar en sådan åtgärd. Därför hoppas jag att vi skall kunna hjälpas åt att förhindra det som jag vet har inträffat i en del fall, där avbrotten har lett

Nr 70

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder mot
att elever i
gymnasieskolan
avbryter sin ut-
bildning*

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder mot
att elever i
gymnasieskolan
avbryter sin ut-
bildning*

till en motvilja över huvud taget mot fortsatta studier.

Jag skulle vilja uttrycka det så att vi inte skall skapa en 11-12-årig obligatoriskt sammanhållen skola utan en 11-12-årig ungdomsskola, där man har rätt till utbildning men valfrihet i tiden att ta ut de två eller tre senare åren, alltså i realiteten gymnasieskoleleden.

Jag vill också kommentera det fröken Ljungberg sade om att gymnasieskolans kompetens naturligtvis måste ligga över grundskolans. Ja, det är en given huvudprincip, men jag vill understryka att jag är väldigt rädd för att skapa ett system -- i dagsläget i varje fall -- där grundskoleeleven i varje situation är utslagen av gymnasieskoleeleven. Vi har ju -- jag har inte den exakta siffran med mig, men jag gjorde en uppskattning när jag lyssnade till fröken Ljungberg -- 1,5-2 miljoner människor under 35-40 år som har högst grundskolekompetens och som alltså i varje läge skulle slås ut av gymnasieskolans elever, om gymnasieskolans kompetens alltid skulle ta över. Därför tror jag att vi måste försöka hitta någon formel som gör att dagens elever inte sneglar på sitt grundskolebetyg, om det börjar gå litet sämre i gymnasieskolan, och gör de här taktiska avhoppet, men vi måste samtidigt undvika att definitivt slå ut de något äldre grupperna, som fanns i skolsystemet innan gymnasieskolan var så kraftigt utbyggd som den är i dag.

Slutligen ställde fröken Ljungberg två frågor, som jag skall försöka svara på. Den första gällde om man inte kunde ålägga elever som antagits till en viss utbildning i gymnasieskolan att före terminens början ge besked om de tar platsen. Jag tycker spontant att det kan vara ett rimligt krav att man ger det beskedet, och underlättar det planeringen för skolledaren -- detta har fröken Ljungberg erfarenhet av, och det bör det rimligen göra -- kan jag inte se några argument för att detta besked skulle vara särskilt svårt att ge för eleven. Jag kommer att vidarebefordra det uppslaget, om jag får kalla det så, till skolöverstyrelsen, så att den får pröva det i sitt arbete. För min personliga del är jag alltså spontant positiv till förslaget.

Den andra frågan, om närvaron, är kanske ett annat problem än det som vi diskuterar i dag. På den punkten kan jag bara säga att jag vid flera tillfällen har sagt, att om man anmäler sig till en frivillig utbildning och den som när det gäller gymnasieskolan -- kostar ungefär 10 000 kronor per år och elev, har man också en skyldighet att närvara vid undervisningen. Nu har skolöverstyrelsen i dagarna utfärdat helt nya bestämmelser -- så färska att de inte nått mitt skrivbord ännu -- och de har till syfte att åstadkomma en förbättring på den här punkten. Skolan är emellertid kanske inte riktigt så dålig som sitt rykte. Jag såg för inte så länge sedan uppgifter om att frånvaron i skolan trots allt är lägre än motsvarande frånvaro på arbetsmarknaden. Men situationen kan förvisso bli bättre, och jag betraktar det som relativt riskabelt om det blir en vana i ungdomsåren att man själv kan bestämma om man utan vidare skall vara borta från en arbetsplats, för trots allt är ju skolan något av en arbetsplats.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag vill tacka för den här kompletteringen av svaret som för mig är utomordentligt värdefull, inte minst därför att statsrådet

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder mot
att elever i
gymnasieskolan
avbryter sin ut-
bildning*

verkligen uppfattar mitt agerande här som vad det är, nämligen en positiv angelägenhet om att det blir en god utveckling på ett område där jag själv har varit mycket länge engagerad.

Jag är glad ut vad statsrådet sade senast och har ingen anledning att gå närmare in på det annat än möjligen i ett avseende. Det gäller närvarofrågan, som jag tror har en stor psykologisk-metodisk betydelse i skolarbetet - psykologisk inte minst därför att eleverna i gymnasiet i regel inte är äldre än att de gränslöst väl känner behovet av att det är någon som frågar efter dem på arbetsplatsen, om de uteblir. Jag tror att detta är en uppgift för lärarna i elevvårdssammanhang som i dag behöver betonas starkare än vad som sker.

Jag skall inte uppehålla mig vid det utan bara dröja ett ögonblick vid det här om riskerna vid avbrott. Fortfarande har jag litet svårt att se skillnaden när det gäller avbrottsriskerna för grundskolan och gymnasieskolan. Men statsrådet modifierade också sitt uttalande med att när det gäller gymnasieskolan kan det vara positivt framför allt vid avslutningen av ett läsår, och jag håller med om att det är en väsentlig skillnad jämfört med att man hoppar av mitt i en termin.

Men jag tror att även i slutet av ett läsår spelar ett avbrott en väldigt stor roll just som en upplevelse av ett eget misslyckande. Det är kanske inte så att man får höra utifrån att man inte har klarat studierna, men det gäller den inre upplevelsen av att det här var något som man icke fullföljde, en inre bitterhet över en fråga. "Kanske kunde jag det inte, eller kanske kunde jag ha gjort det om jag hade lagt ned litet mera energi på det." Jag tror att man så långt möjligt skall hjälpa eleverna från att avbryta studierna.

Däremot håller jag helt med om att litet grand av arbetslivserfarenhet utanför skolan, varvad med skolarbetet, hur det nu skall gå till, är en utomordentlig tillgång för eleverna, och det gäller nog högstadiet likaväl som gymnasieskolan. Men då skall också skolan helst ha möjlighet att så att säga locka tillbaka eleverna på något sätt så att inte det där ärret, som jag talade om förut, förblir oläkt.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Bara några korta kommentarer. Utbildningsministern säger att studieavbrotten inte har ökat. Tyvärr tror jag nog att de har det, men ett bekymmer är att vi inte har någon tillfredsställande statistik när det gäller avbrott under läsåret. Jag delar utbildningsministerns uppfattning att det är betydligt allvarigare med den sortens avbrott än när man lämnar skolan efter ett avslutat läsår.

Däremot är jag litet förvånad över att utbildningsministern anför ett argument som man då och då möter i debatten, nämligen att skolan egentligen innebär en avskärmning från samhället och arbetslivet. Ja, det är väl möjligt att den ibland har gjort det, men dagens skola tror jag faktiskt inte fungerar på det sättet. I varje fall är det väl helt uppenbart att när skolan fungerar rätt så skall den öppna nya fönster mot samhället och vidga perspektiven för eleverna. Det kan väl i varje fall inte vara rimligt att vi ger det intrycket att vi betraktar skolans värld som alldeles avskärmad från samhället.

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

Det viktigaste skälet till att vi bör stimulera eleverna att gå kvar i skolan är att vi inte i dag kan garantera rätt till arbete, allra minst för dem som lämnar skolan omedelbart efter grundskoleutbildning eller efter oavslutade gymnasieskolstudier. Det är avsevärt lättare i dag att garantera rätt till utbildning. Det tycker jag är det viktigaste skälet till att vi skall sätta in alla krafter på att stimulera eleverna att utnyttja den utbildning som står dem till buds. Vår ambition måste alltså vara att kraftigt reducera antalet avbrott i studierna.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! För någon vecka sedan hade jag tillfälle att delta i en interpellationsdebatt, som bl. a. kom att gälla den av oss moderater flera är i följd väckta frågan om att en elev skulle ha rätt att söka på sitt mest konkurrenskraftiga betyg.

Jag skall inte upprepa vad jag sade då, men jag vill erinra statsrådet Carlsson om att han även i den debatten framhöll att det inte var rimligt att en gymnasieelev alltid skulle ha företräde framför en grundskoleelev. Jag replikerade då att det har vi aldrig krävt. Vi har bara krävt att den som går i gymnasiet skall ha rätt att åberopa sitt grundskolebetyg. Har han ett bättre grundskolebetyg än den som enbart har grundskolan bör han ha företräde. Jag blev därför förvånad när statsrådet i dag upprepade sitt tidigare resonemang. Jag hoppas att statsrådet Carlsson har fullt klart för sig vad vi avser med vår motion som vi i år väckt för tredje gången.

Till slut vill jag bara understryka att detta är ett stort problem för många barn och för många föräldrar. Och just vid denna tid på året överväger man i många familjer om inte barnen skall hoppa av sista gymnasieklassen för att inte bli bundna vid ett otillfredsställande gymnasiebetyg. Detta är en orimlig ordning. Det är en ordning som skolledare har betraktat som absurd, och det finns anledning att snarast möjligt här åstadkomma en rättelse.

Jag vädjar än en gång till statsrådet Carlsson att se till att den här frågan inte blir liggande hos den stora betygsutredningen, som kanske måste ha är på sig. Denna fråga bör brytas ut och snarast bringas till en lösning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om åtgärder för att motverka tristess och vantrivsel i skolarbetet

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Stålhammars* (fp) den 7 mars framställda interpellation, nr 58, och anförde:

Herr talman! Herr Stålhammar har frågat mig, vilka åtgärder jag avser vidta för att motverka tristess och vantrivsel i skolarbetet och öka elevernas upplevelse av meningsfullhet i skolan.

Av interpellationen kan den oinitierade få uppfattningen att de senaste besluten om grundskolan och gymnasieskolan fattats efter uppsplitande politiska strider och under stor oenighet. Jag vill därför

erinra interpellanten om den breda enighet som rådde i riksdagen om den nya läroplanen för högstadiet och om den nya yrkesutbildningen. Det finns enligt min mening ett särskilt skäl att återkalla denna stora enighet i minnet hos de partier och grupper som i dag synes vilja avsvärja sig sin delaktighet i den nuvarande skolans struktur, organisation och innehåll. De som verkar i skolan är enligt min mening i sin dagliga gärning inte betjänade härav.

Interpellanten hävdar att regeringens mening skulle vara att reformverksamheten på skolans område under 1970-talet nu måste betraktas som avslutad. Detta påstående är grundlöst.

Jag har i skilda sammanhang framhållit att det är det genomgripande yttre reformarbetet som nu kan anses vara avslutat för den tid som i dag kan överblickas. Intresset bör nu bl. a. koncentreras på att söka nya vägar för att få alla barn och ungdomar att uppleva skolarbetet som meningsfullt. Detta framhöll jag redan våren 1970 i direktiven till utredningen om skolans inre arbete. Man bör också sträva efter ett ökat kommunalt och lokalt ansvarstagande för skolan.

Skolan har naturligtvis sina problem att brottas med, problem som ofta kan bero av förhållanden utanför dess egen sfär. Mina erfarenheter säger mig att man bland dem som verkar i och för skolan som regel möter ett starkt intresse och engagemang för att inom ramen för gällande regler och möjligheter bemästra de problem som finns. Successivt försöker vi också, i takt med våra ekonomiska möjligheter, att öka resurserna för skolans del. Jag vill i detta sammanhang endast peka på bl. a. den utökning som skett av specialundervisningen och av speciallärarutbildningen samt på den resursförstärkning som ämnet teknik i grundskolan får fr. o. m. nästa läsår.

Åtgärder av här redovisat slag kan behöva kompletteras med förändringar av skolans inre arbete. Utredningen om skolans inre arbete har nyligen genom en särskild skrift *Skolans arbetsmiljö* – gett en orientering om några av de problem som utredningen tagit upp till diskussion. Skriften syftar även till att stimulera en fortsatt debatt och att därigenom kunna tillföra utredningsarbetet synpunkter och konkreta förslag. När utredningens förslag läggs fram under år 1974, bör de kunna ge en god grund för fortsatta insatser i vad gäller skolans arbetsmiljöfrågor.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation.

Låt mig först, innan jag går in på själva frågan vad man kan göra åt eller för de elever som upplever skolarbetet som meningslöst eller tråkigt, göra några allmänna konstateranden. Utbildningsministern antyder i svaret att den oinitierade lätt kunde ha fått den uppfattningen att besluten om grundskole- och gymnasieskolereformerna fattades efter uppsplitande politiska strider och under stor oenighet. Jag vet inte vad herr Carlsson grundar detta påstående på. Jag säger i interpellationen att det för närvarande förs en allmän debatt om skolan, och det är ju ett välkänt faktum för alla. Däremot nämner jag över huvud taget inte

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

perspektivet bakåt. Det kanske därför är på sin plats att jag gör det här och nu.

Folkpartiet har ställt sig bakom och arbetat för reformeringen av det svenska skolväsendet. Vår partiledare Gunnar Helén sade t. ex. när han som folkpartiets representant pläderade för reformerna år 1962 följande: "Skolreformen syftar till att ge en bra skola åt all svensk ungdom. En bra skola utestänger inte elever som lyder under skolplikten från studievägar som de själva och deras föräldrar anser att de har förmåga och fallenhet för. En bra skola låter inte föräldrarnas ekonomi, utbildnings- och bostadsort bestämma över barnens rätt att söka sin egen väg."

Det är ställt utom all diskussion att 1960-talets skolreformer har inneburit avsevärda förbättringar i landets utbildningsväsen. Vi har fått moderna och funktionella skollokaler och allt bättre läromedel, vi har fått specialresurser för utökad individualisering och hjälp åt de handikappade, vi har gjort en kvantitativt och kvalitativt enorm satsning på lärarutbildningen både när det gäller grundutbildning och fortbildning, vi har byggt ut elevvården och föräldrasamarbetet, och vi har fått nya personalkategorier i skolorna, t. ex. skolvärdinnor, skolsköterskor, kuratorer och lärarassistenter. Vidare har undervisningen demokratiserats, så att ingen numera behöver utestängas från högre utbildning på grund av bostadsort, ekonomiska förhållanden, social uppväxtmiljö eller av andra orsaker.

Ett annat mått på omfattningen av skolsatsningen är skolans andel av bruttonationalprodukten, som på tio år har ökat från 4 till 8 procent.

Själv har jag i mitt civila arbete som skolledare i över tio år varit med om att aktivt införa, genomföra och arbeta för enhetsskolan, Lgr 62, Lgr 69 och nu senast den nya gymnasieskolan.

Låt oss alltså slå fast att vi inte har avsvurit oss och inte kommer att avsvära oss vår delaktighet i den nuvarande skolans struktur, organisation och innehåll. Tvärtom är vi stolta över att vi aktivt har deltagit i arbetet för att förbättra och reformera skolväsendet. Men detta innebär inte, herr statsråd, att vi skulle underlåta att rikta kritik mot sådant som inte fungerar på det sätt som avsågs när reformerna genomfördes. Vår kritik har inte till syfte att återinföra ett gammalt och från vår synpunkt sett orättfärdigt urvalssystem. Vi vill fortsätta reformerandet och utvecklandet av den svenska skolan, så att de nödvändiga förbättringarna genomförs. Jag noterar därför med mycket stor tillfredsställelse och tillförsikt utbildningsministerns ord om att reformverksamheten inte är avslutad. Min tidigare förmodan om utbildningsministerns inställning på den punkten får tillskrivas vissa, tydligen felaktiga, tidningsreferat.

Nu måste vi också ha klart för oss att de krav som ställs på dagens skola är enorma både till omfång och innehåll. Så fort något i samhället inte fungerar som man avsett blir det föremål för diskussion huruvida inte skolan skulle kunna ta in ämnet eller belysa förteelsen i sitt arbete. Men kanske är det så att vi som har arbetat i, med och för skolan ibland har haft en tendens att ställa målen alltför högt och på så vis uppväcka för stora förväntningar hos både föräldrar och avnämare.

Sedan måste vi också i skoldebatten alltid föra fram att skolan inte är ensam i samhället om att påverka barnen. Vi vet att massmedia,

kamratgrupperna och naturligtvis också hemmen påverkar åt ena eller andra hållet, ofta mer effektivt än vad skolan gör. Ett beteende som eleverna har lärt in i skolan kan förstärkas av hemmen, men det kan också konkurreras ut av krafter som arbetar direkt emot skolans intentioner.

Dessutom har den psykologiska forskningen visat att eleverna redan vid inträdet i skolan vid sju års ålder är färdigutvecklade i så stor utsträckning att man kan säga – om man spetsar till det hela litet – att skolan knappast kan förstöra ett barn som har haft en trygg och emotionellt positiv uppväxt före sju års ålder, hur dålig den än skulle vara. Däremot kan skolan göra mycket för att hjälpa de elever som inte någon annanstans i samhället än i skolan kan hitta en vuxen som har tid och intresse för dem och vilka kanske bara i skolan upplever trygghet och värme i en i övrigt tilltufsad omgivning. Då kommer vi inte ifrån frågan: Vad skall vi göra för att de elever som vantrivs bara i skolan eller både i skolan och i övrigt skall få en positiv upplevelse av skolan? En positiv inställning till skolarbetet leder ofta till en positiv inställning till samhället och dess institutioner i fortsättningen, medan en negativ inställning till skolan mycket lätt kan leda till begynnande samhällsutstötning.

Nu kan man naturligtvis fråga sig vad som menas med vantrivsel. Om vi själva en solig majdag fyllt av arbete med tyska grammatikens labrynter t. ex. i ett enkätformulär fått frågan: "Trivs du i skolan?" hade vi säkert svarat nej. En undersökning av det här slaget kan alltså i sig själv rymma en systematisk felkälla. Men mäter vi vantrivsel i benägenhet att fortsätta skolan efter årskurs nio, en önskan att sluta, i skolk, psykiska eller sociala problem av olika slag kan vi få ganska exakta mått på vantrivseln.

Den s. k. Örebroundersökningen, som citerats flitigt under föregående interpellationsdebatt i dag, visar att 3–4 procent av eleverna i årskurs nio blir dropouts, eller studieavbrytare som den svenska termen lyder. För de allra flesta av dessa elever är studieavbrottet i sig självt ett symptom på en besvärande totalsituation. I dessa fall är hemmiljön, kamratsituationen, fritidsmiljön jämte personliga svagheter sannolikt lika avgörande som eller mer avgörande än vad skolsituationen är. Jag delar fullständigt statsrådet Carlssons mening, nämligen att ett studieavbrott i årskurs nio är en allvarlig företeelse och måste bedömas på ett helt annat sätt än motsvarande studieavbrott i gymnasieskolan. Eleven lämnar skolan utan tillräckliga baskunskaper eller yrkesförberedelse för sin roll som vuxen. Han vet med sig att han inte fullgjort sin skolgång och upplever sig själv som misslyckad.

I den Orringska undersökningen från 1957 om studieavbrott i realskolan visades på hur de 25 procent som lämnade realskolan utan någon examen ofta hela livet bar med sig en känsla av att ha misslyckats med studierna. Problemet är analogt för de elever jag nu talar om, egentligen bara så mycket värre eftersom de till allra största delen kommer från miljöer som inte kan erbjuda dem tillräckligt stöd och hjälp. Av de 3–4 procent av eleverna som enligt Örebroundersökningen var studieavbrytare – 7,2 procent för pojkar och 1 procent för flickor –

Nr 70

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

kom 92 procent från socialgrupp 3. Enligt den klassifikation man hade gjort med avseende på föräldrarnas utbildning kom barnen från hem där föräldrarna tillhörde utbildningsgrupp 7, vilket innebär ej yrkesutbildad arbetare. 57 procent av de här eleverna har uttalade läs- och skrivsvårigheter, 23 procent utöver de 57 procenten har svag eller dålig läsförståelse. 80 procent av studieavbrytarna kunde alltså karakteriseras som analfabeter i vid bemärkelse. Om det är någon gång skolan måste gripa in och kompensera de brister dessa elever helt oförskyllt har råkat få måste det vara nu, i årskurs nio!

Uppsalaundersökningen, som jag refererade i texten till min interpellation, visade att många av de här eleverna upplevde skolan som tråkig och icke meningsfull just på grund av att den var för teoretisk. Nu kan vi – genom förlängd pryo, jämkad studiegång, befrielse eller andra speciella åtgärder – försöka klara dessa elever genom skolan. Men då uppkommer omedelbart frågan: Varför kan vi inte hitta ett system som innebär att även de här eleverna i skolan finner ett studiealternativ som är normalt och inte har karaktären av speciell åtgärd? De försök som just nu pågår vid vissa skolor i Uppsala med utökade praktiska studiealternativ och fler timmar för ämnena konst, ekonomi och teknik visar klart på en markant ökad trivsel för dessa elever och en motsvarande minskning i tendensen till skolk och studieavbrott. Enligt min mening skall ett sådant alternativ kunna erbjudas eleven som fullt jämbördigt med ett teoretiskt studiealternativ. Omfattande utredningar och för eleven ibland stötande undersökningar skall inte behöva göras för att en elev skall kunna få en studieväg av detta slag.

Om vi angriper frågan om skoltrivseln inifrån, så måste undervisningen läggas upp så att varje elev hittar något han får intress för, och arbetsmetodiken måste i så stor utsträckning som möjligt vara elevaktiv, som motvikt mot all den elevpassivitet som det informationsrika samhället erbjuder.

Den brasilianske pedagogikprofessorn Paulo Freire säger i sin bok *Pedagogik för förtryckta* apropå detta problem – det gäller här brasilianska lantarbetare: ”De hör så ofta att de inte duger någonting till, inte vet någonting och är ur stånd att lära sig något, att de är sjuka, lata och improduktiva, att de till sist blir övertygade om sin egen oduglighet.” Detta kan med stor sannolikhet föras över på den situation som många av de elever jag nu talat om upplever. Skolan måste genom både sitt arbete och sitt innehåll stärka varje elevs självförtroende och göra honom till ett aktivt subjekt i en dialog med andra människor och inte till ett passivt objekt för pedagogisk eller social vård.

Låt mig till sist, herr talman, peka på några faktorer som jag tror på ett effektivt sätt skulle kunna förbättra skoltrivseln, utöver vad jag tidigare sagt om den egentliga undervisningen.

1. Ett bättre samarbete mellan hemmen och skolan, som grundläggs redan från årskurs I och kontinuerligt följs upp, skulle kunna motverka det misstroende mot skolan som i dag finns hos vissa föräldrar och som kan smitta av sig på barnen. En utökad kontakt innebär utökad information och bättre förutsättningar för båda parter att förstå varandras synpunkter. I förlängningen av detta vill jag gärna se en allmän

föräldraskola, parallell med elevens klass, från mödra- och barnvårds-central och hela vägen upp genom skoltiden.

2. Ett effektivt stöd till skolans personal. Det slår alltid igenom positivt på undervisningssituationen. En god lärarvård är också en god elevvård. Frågan om varierande uppgifter för lärarna måste lösas, så att lärare med problem i undervisningen kan få dra sig tillbaka under kortare eller längre tid till andra uppgifter än rent undervisande i skolan, utan att som nu hänvisas till total passivitet i form av sjukskrivning och liknande.

3. Större frihet för den lokala skolstyrelsen eller det enskilda rektorsområdet att använda resurser och utforma läroplansvarianter efter olika aktuella behov. Statsrådet Carlsson har redan sagt att han delar denna uppfattning.

4. Fortsatt skolbyggande enligt principen små skolenheter med elevvänliga lokaler och skolgårdar.

5. Fortsatt verksamhet för att genom skoldemokratiska arbetsformer öka personalens och elevernas medinflytande i skolan. Även om den debatten nu förts ur centrum för intresset måste arbetet fortsätta, så att alla i skolan får känna att de har möjlighet att påverka besluten och delta i skolsamhällets liv och verksamhet.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! När vi nu diskuterar de här ytterligt känsliga men inte mindre viktiga faktorerna när det gäller barns skolgång finns det -- det är jag medveten om -- en viss risk att vi föregriper det arbete som SIA håller på med. Utredningen har presenterat en broschyr, som jag med intresse tagit del av. Utredningen har om inte annat klart påvisat åtskilliga av de problem som i dag åvilar vårt skolväsende, inte minst på grundskolestadiet. Jag skulle ändå vilja säga några ord, bl. a. om hur jag själv upplever situationen i dagens skola i min egen lilla kommun, där vi är förskonade från allvarliga problem -- det vill jag säga utbildningsministrern. Vi har en skolsköterska. Jag talade med henne och hon sade att ett av de vanligaste besöken utgörs av elever i lågstadiet, vilka kommer in till henne och vill sitta i knät. De vill sitta i systers knä en stund, sedan tackar de och går ut.

Det som anfördes, inte minst av herr Stålhammar, om elevernas behov av kontakt med lärare och med personal tror jag att man inte starkt nog kan understryka. Och det i sin tur aktualiserar naturligtvis frågan om hur lärarna skall få mera tid och ökade möjligheter att svara för litet av den kontakt som eleverna har behov av. Jag vill här säga att jag inte alls tror att kontaktbehovet är begränsat bara till lågstadiet. En av möjligheterna att lösa kontaktproblemet kan vara att ge klassföreståndarfunktionen en mycket större betydelse än vad den har i dag när det gäller de högre avdelningarna i grundskolan. Men det är lika väsentligt att ge läraren i lågstadiet möjlighet och tid att ägna sig åt omvårdnad av barnen.

Vi har talat om skolans fostrande funktion. Jag skulle vilja än starkare trycka på skolans *vårdande* funktion. Man upplever också i en sådan liten kommun någonting som jag har velat kalla för skolvägran. Det är alldeles riktigt att Örebroundersökningen visade den starka övervikt som gällde elever vilka kom från socialgrupp 3 bland dem som vägrade att gå i

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

skolan. Men det finns också elever som – inte alls av sociala skäl – grips av en sådan skolleda att de över huvud taget nekar att gå till skolan. Jag kom själv i kontakt med en 15-årig flicka som skolvägrat. Det visade sig att hon i nära 7 veckor varje morgon kl. 8 hade gått ut och satt sig i skogen, och där satt hon sedan eller strövade omkring, och hon kom hem först kl. 4. Det tog åtskilliga veckor innan man fick klart för sig att hon hade så stor frånvaro som hon alltså hade, och det var då man uppdagade detta.

Hur skall man då råda bot på skolvägran? Jag vill ställa en direkt fråga till utbildningsministern. Jag vet att frågan om frånvaro och frånvarokontroll hör till SIA:s uppgifter, men vad jag inte förstår är att man inte i detta tekniska samhälle, som vi i dag lever i, har lyckats klara en enkel rutinmässig närvarokontroll timme för timme. När utbildningsministern gick i skolan antar jag att det inte var lätt att vara frånvarande en timme utan att detta fanns antecknat. Jag kan erinra om förhållandet i amerikanska skolor, där man på rektorsexpeditionen har särskild personal avdelad för närvarokontroll och där man för varje elev har nummer på hemtelefon och telefon till såväl faderns som moderns arbetsplats. Om en elev icke finner sig till första timmen och om icke intyg eller annat meddelande om frånvaron har ingått, telefoneras och sökes någon av föräldrarna upp på sin arbetsplats och får uppgift om att eleven inte har infunnit sig i skolan.

I Sverige har vi gått åt rakt motsatt håll. Det finns ingen samordning av närvarokontrollen, och det kan gå fruktansvärt långa tider, under vilka eleven naturligtvis kan råka mycket illa ut. Bakgrunden till sådan frånvaro är ofta just det som är ämnet för interpellationen i dag: vantrivsel och missnöje med studiesituationen.

Herr Stålhammar tog upp en sak som jag tror är utomordentligt väsentlig, nämligen frågan om arbetsmetodiken i grundskolan. Vi har kommit fram till vad som nu populärt brukar kallas ett arbetssätt som i hög grad syftar till att eleverna skall lösa "fylleriuppgifter" – det är x eller kryss eller kors och nollor och färgteckningar. När man talar med eleverna om det sättet att arbeta, som naturligtvis förenklar kontrollen och förenklar själva instruktionsgivandet, kommer man fram till att många elever har börjat arbeta, *omedvetna om vad de gör!* De bara fyller i och har fått stor rutin på att utföra detta arbete på ett tillfredsställande sätt.

Utvecklingen går tyvärr vidare mot studiehäften och arbetshäften, mot kontrolluppgifter och kontrollhandlingar och mot läroböcker – eller rättare sagt lärohäften – av olika slag. I en klass hade eleven i orienteringsämnena 33 olika arbetshäften och annat arbetsmaterial att hålla reda på. För den elev som inte är metodiker men som kanske ändå är begåvad måste det vara fullständigt förödande att hela tiden hålla reda på "vilket häfte gäller det nu, var är jag i detta häfte, vad skall jag göra i detta häfte, här skall jag fylla i på det sättet, i ett annat häfte skall jag fylla i på det sättet".

Har man – och det är min andra fråga till utbildningsministern – satt i fråga om denna moderna "fylleriteknik" påverkar elevernas inställning till arbetstrivseln i skolan? Finns det någonting som säger – och jag skall

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

här inte beröra det kvalitetsmässiga resultatet – att detta är ett trivselbefrämjande arbetssätt i skolorna?

Jag vill till sist beröra en fråga som jag också tror är utomordentligt viktig, nämligen frågan om de elever som kommer på efterkälken. För dem har vi specialundervisning, och samhället har verkligen – och här vill jag ge utbildningsministern en eloge – i dag stora möjligheter att träda in och hjälpa dessa elever. Men på något sätt är många av dem för all framtid retarderade inte på grund av bristande begåvning utan därför att grundkunskaperna och färdighetsträningen på det allra lägsta stadiet har blivit förbisedda. Våra nuvarande läroplaner ger inte möjlighet till individualisering i någon högre grad i undervisningen när de yngsta eleverna skall lära sig läsa. Faktum är, som herr Stålhammar sade, att vi i dag på mellanstadiet och högstadiet finner vad vi förr skulle ha kallat analfabeter – elever som inte kan tillgodogöra sig skriven text. Det är naturligtvis svårt att säga hur man skall kunna få dessa elever att läsa. Men nog har, som våra läseböcker och läroböcker för grundskolan i dag är utformade – och jag har noggrant tagit del av dem –, själva färdighetsträningen i innanläsning satts åt sidan.

Till sist vill jag gärna säga följande till herr Stålhammar. Hans partiordförande sade i går enligt tidningarna att det skulle vara svårt att samarbeta med moderata samlingspartiet i skolfrågor. Jag hade turen, vågar jag säga, att i dag få folkpartiets tiopunktsprogram om utbildning i min hand. Jag kunde då konstatera att de nio sista punkterna i det har tagits upp i motioner från moderata samlingspartiet något av de tre senaste åren. Jag tror alltså inte – och det vill jag gärna passa på att säga redan här – att det samarbetet skall visa sig omöjligt i framtiden.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag skall inte falla för frestelsen att betygsätta herr Heléns utspel, men jag kände också igen ett par gamla bekanta. Vad det kan bero på – och om folkpartiet har tagit ställning till självklara frågor, eftersom fru Sundberg och jag tydligen har gjort samma reflexion, eller om det i grunden råder stor enighet – får den fortsatta debatten utvisa, och jag skall inte fresta kammarens tålmod med att diskutera det i dag.

Jag vill bara kommentera två konkreta synpunkter som fru Sundberg tog upp. När det gäller frånvarokontrollen hänvisar jag till den debatt som ägde rum för en stund sedan, men jag vill något komplettera den.

I förrgår talade jag med en representant för skolledningen i Lund, för att ta ett exempel från Skåne. Där har man det systemet att föräldrar skall ringa – jag tror det var mellan halv åtta och åtta eller mellan åtta och halv nio på morgonen – och meddela om ett barn var sjukt. Om barnen inte kunde komma till skolan skulle alltså denna kontakt tas från föräldrarnas sida. Om så inte skedde reagerade man – om jag fattade det rätt – redan samma dag för att få reda på varför barnet var frånvarande. Här finns alltså redan nu möjligheter till initiativ i den riktning som fru Sundberg efterlyser.

Vad jag tidigare sade till fröken Ljungberg var att skolöverstyrelsen nu lagt fram nya direktiv och bestämmelser. Jag förmodar att de innebär preciseringar på denna punkt som ett stöd för skolledarna. Jag har tyvärr

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

inte före denna debatt kunnat läsa dessa bestämmelser och kan därför bara meddela att de kommer.

När det gäller den här fylleritekniken – som fru Sundberg uttryckte det – är jag personligen tveksam till att den används i för stor utsträckning. Den är bra som *ett* medel, men den kan överdrivas av läroboksförfattare och pedagoger som är specialintresserade av den metoden. Därför tror jag att en varning är på sin plats. Jag tror också många lärare är medvetna om det. Jag hörde i morse av min egen dotter – hon går i årskurs 2 i grundskolan – att hon tillsammans med en kamrat fått ett arbetsområde och skulle redogöra för hur man använder olja. De får då använda uppslagsböcker och annat tillgängligt material för att självständigt – helt utan något sådant här stöd och utan att drivas i en viss riktning – redogöra för ett visst arbetsområde. Det är ju raka motsatsen till den metod som fru Sundberg talade om, och jag tror att dessa olika metoder måste varvas med varandra. Om man ständigt och jämt sätter preparerat material som är mycket styrt i händerna på eleverna trubbar man av deras initiativförmåga, något som är mycket farligt.

Jag skall sedan göra något ovanligt. Som svar på alla de synpunkter som kommit fram i debatten skall jag göra tre citat ur ledaren i Lärartidningen nr 5:

”Sista skriket är att tala om vantrivsel i skolan. Strax före jul kunde vi i dagspressen läsa att vissa internationella undersökningar redovisade att den svenska skolans elever vantrivdes mer än alla andra. I klar motsats till dem vittnade Indiens barn och ungdomar om att skolan beredde dem en fristad av trivsel i ett hårt dagligt liv.”

Litet längre ned heter det:

”Många synes mena att de svenska eleverna trivs så mycket bättre på andra ställen än i skolan. För våra elever skulle alltså skolan mest framstå såsom en hemort för tvång och tristess, under det att trivsel och aktivitet utvecklas därutanför. Undersökningarna synes dock icke ge några upplysningar om att eleverna trivs bättre annorstädes än i skolan. Möjligen kan det vara så att barn och ungdom icke trivs i skolan, icke heller i hemmet och icke heller någon annanstans, inte ens på ungdomsgården. Att de icke trivs i skolan, kanske då beror på att de icke från hem eller kamratliv för med sig trivsel in i skolan. Det är helt enkelt ej på sin plats att trivas. Vi kanske bör påminna om att vi emellanåt från utlandet hör kritiker tala om att ingen trivs i det svenska välfärdssamhället. I så fall brukar vi protestera – även officiellt.”

Och till slut:

”Stora resurser satsas i dag på vår skola. Alla förväntar sig att den stora satsningen skall vara till nytta och glädje. Propagandan om vantrivsel är till skada för skolan. Vad som skadar skolan skadar också lärarna. Man frågar sig med stigande förvåning i vilket intresse denna propaganda bedrivs. Är det möjligen så att man i vissa kretsar vill skada skolan och komma åt lärarna? Vi har svårt att tro det. Men känslan av ansvar för skola och samhälle saknas stundom i påfallande grad. Vi borde gemensamt söka få en ändring till stånd.”

Jag kan instämma i vad Lärartidningen sagt på den här punkten. Jag

vill inte påstå att jag citerat tidningen med anledningen av några av inläggen i dag – jag tyckte att dessa var i stort sett positiva. Men jag tycker ändå med interpellationens utgångspunkt – vantrivseln i skolan – att det är på sin plats att fundera över och ta hänsyn till dessa ord från lärarna själva när man fortsätter den skolpolitiska debatten.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Både fru Sundberg och utbildningsministern har nu återopat ett tal i skolfrågor som Gunnar Helén höll i Göteborg i går. I samband med detta presenterade vi också ett skolpolitiskt program, som jag skulle vilja in extenso citera:

"Folkpartiet kräver en bättre skola

Ge skolan större frihet

Ge skolan en mer flexibel utformning. Skolan måste få större frihet inom givna ramar för att bättre kunna anpassa sig efter lokala förhållanden och elevernas förutsättningar och önskemål.

Låt kommuner och skola bestämma mera. Den starka detaljregleringen i skolväsendet måste upphöra. Kommuner och skolenheter bör ges större möjligheter att fritt disponera sina resurser.

Öka utrymmet för lokala experiment. Olika vägar att uppnå skolans mål måste prövas. Läroplanen och anvisningar måste därför ge utrymme för lokala avvikelser och experiment.

Decentralisera SÖ:s uppgifter. Lokala och regionala organ bör ta över delar av SÖ:s uppgifter.

Gör skolgången meningsfull för alla elever

Öka valfriheten i nian. Valmöjligheterna i årskurs 9 måste ökas, så att större hänsyn kan tas till elevernas behov, förutsättningar och intressen. Praktiska och teoretiska studiemöjligheter bör erbjudas eleverna som likvärdiga alternativ.

Ge alla elever en god yrkesförberedelse. Yrkesförberedande inslag bör ges utrymme på högstadiet. De praktiskt inriktade eleverna måste beredas plats på de yrkesbetonade linjerna i gymnasieskolan. Längre praktikperioder bör prövas som ett reguljärt inslag i utbildningen i gymnasieskolan.

Förbättra arbetsmiljön i skolan – för elever och lärare

Stoppa storskolorna. Inga nya storskolor bör komma till innan betydelsen av dem för arbetsituationen i skolan klarlagts. Nedläggning av små skolenheter måste undvikas.

Inrätta mindre klasser. Skolans arbetsformer bör präglas av större flexibilitet och variation. En brett upplagd försöksverksamhet med mindre undervisningsgrupper och varierande elevgrupperingar är nödvändig.

Reformera betygssystemet. Betygen måste finnas kvar. Men det relativa betygssystemet måste ersättas av ett system som bättre anknyter till faktiska kunskaper och färdigheter. Den regelbundet återkommande personliga kontakten med hemmen bör byggas ut.

Ge tid för elevvård. Lärarna bär det största ansvaret för elevvården – men måste ges tid att ägna sig åt den. Klassföreståndarna måste få reella möjligheter att klara av sin uppgift.

Nr 70

Fredagen den

13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

Förbättra lärarnas arbetsvillkor. Lärarna måste få tillgång till egna arbetsplatser i skolan och kontorshjälp. Personalvärden måste förstärkas. Lärartjänster utan direkta undervisningsuppgifter bör inrättas.

Stärk färdighetsträningen i skolan

Ge alla elever grundläggande färdigheter. Varje elev som lämnar skolan måste garanteras grundläggande färdigheter i svenska, matematik och ett främmande språk. Individualiserade studieprogram och homogena undervisningsgrupper kan då vara nödvändiga. Årskursgränser måste därför kunna brytas.

Förbättra språkundervisningen i gymnasieskolan. Språkutbildningen i gymnasieskolan måste förstärkas. De treåriga linjerna bör vara minst tvåspråkiga och treåriga studiekurser om möjligt garanteras. Undervisningen i svenska och språk på de tvååriga linjerna bör kunna ske i halvklass.

Se över lärarutbildningen. En översyn av utbildningen av lärare framför allt i gymnasieskolan är nödvändig. Större krav måste ställas på utbildningen av lärare i främmande språk. 60 poäng bör vara ett minikrav för lärarbehörighet i gymnasieskolan."

Detta är ett konkret program, och jag ber högtidligen att få utfärda en invit till utbildningsministern att ansluta sig.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig uttrycka min förvåning över det något ovanliga förfarandet att läsa in en programskrift från ett politiskt parti i riksdagsprotokollet. När nu herr Wikström har gjort det skall jag naturligtvis också uttrycka min glädje över att därigenom också våra skolpolitiska målsättningar har kommit till uttryck i riksdagsprotokollet. Jag hänstftar då på vad jag sade i mitt förra anförande om överensstämmelsen mellan vår uppfattning och vad folkpartiet här har redovisat.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! I ett tal i Uppsala den 10 februari 1973 sade statsrådet Carlsson så här: "Å andra sidan är det naturligtvis allvarligt att en elev av fem på högstadienivå vantrivs med skolan. Just därför bör man kanske försöka gå lite djupare i frågan om anledningen till detta än bara de vanliga triumferande angreppen på skolan. Jag skulle här åter vilja citera vad Lärartidningen, som är organ för Sveriges lärarförbund, nyligen skrev på ledarplats", och så följde detta citat igen. Vi är alltså överens både statsrådet Carlsson och jag om att det finns vissa elever som vantrivs på grundskolans högstadium, och orsakerna till det kan vara många. Men så länge vi har elever som upplever skolan på det här viset måste vi fortsätta att försöka hitta lösningar. Jag har inte ens sträckt mig så långt som till en femtedel, utan det som jag talade om och som jag bedömer som allvarligast är de fyra procenten, som blir studieavbrytare i årskurs nio.

Om det nu visar sig att man kan rädda kvar de här eleverna inom det vanliga skolsystemet genom att tillföra mera praktiska arbetsmoment för dem, som ett normalt alternativ, är frågan varför vi inte skulle kunna nå den förändringen genom att medge kommunerna rätt att göra variationer på läroplanen. Då behöver inte de här eleverna utdestilleras ur systemet

redan i grundskolan. Alla studiegångar i skolan skall vara lika, alla skall vara jämkade, alla skall ha samma status och varje elev skall ha rätt att hitta någonting som han eller hon har intresse eller förutsättningar för. Jag återoppar återigen forskningarna i Uppsala, som just på basis av de resultat som kom fram rörande vantrivsel gjorde försöket med s. k. utökad jämkad studiegång och omedelbart konstaterade att skolfrekvensen minskade och benägenheten för studieavbrott försvann. Eleverna upplevde plötsligt skolan som meningsfull.

Jag frågar statsrådet Carlsson om han är beredd att ge de kommuner och skolstyrelser som vill göra dessa förändringar detta bemyndigande för att hålla eleverna kvar i den vanliga skolan, som en vanlig studieväg.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Frågorna som väckts i den här interpellationen är inte nya på något sätt. Under slutet av 1960-talet kom det gång efter annan framställningar här i riksdagen om att det inte stod rätt till i vår skola. Arbetsron var inte den rätta och bekymmer uppstod i och med att elever upplevde tristess och dålig studiemotivation. Det föranledde många framställningar och motioner inte minst från centerhåll. I utskottet hade vi långa överläggningar och så småningom mynnande de ut i en utredning som skulle titta på detta – och SIA kom till. Jag tycker, det måste jag säga, att man måste avvakta de resultat som SIA nu har aviserat. Enligt vad jag har gjort mig underrättad om är det åtskilliga resultat att vänta därifrån inom den närmaste tiden. En del har t. o. m. redan kommit. Vi har som sagt från centerns sida vid flera tillfällen påpekat de problem som finns på grundskolans högstadium, och konstaterat att de icke är tolerabla vare sig ur social synpunkt eller ur undervisnings- och utbildningssynpunkt.

Vi har också många gånger sagt att resultatet av grundskolereformen, som vi ju i stort sett var eniga om, på vissa områden icke har blivit det som vi hade hoppats. Vi har alltså påpekat de svagheter som finns. Vi hyser oro när det gäller elevernas inhämtande av färdigheter och kunskaper i vissa elementära ämnen. Det har vi heller inte gjort någon hemlighet av. Ökade praktiska inslag i undervisningen menar vi är en väg som måste prövas betydligt mera än hittills.

Jag tror emellertid att den skolmiljö som vi nu får uppleva många gånger är en fråga som måste lösas inte bara genom beslut i riksdagen utan också genom kommunala initiativ. Där finns trots allt möjligheter att när det gäller t. ex. stora och små skolenheter fortfarande uträtta en del genom kommunala initiativ och kommunal planering, framför allt när det gäller bostadslokalisering. Inte minst tror jag det är värdefullt att erinra om det i tider då kommunsammanläggningarna står inför sin fullbordan och då det verkligen gäller att se upp så att man inte för sent varseblir problemet med vikande elevunderlag vid många av de skolor som för blott några år sedan var centralskolor. Där finns mycket att bevaka, och vi har från vårt håll vid åtskilliga tillfällen erinrat om just detta.

Sedan vill jag framhålla att de lokala skolstyrelserna borde få större frihet att fatta vissa beslut som skulle kunna vara till gagn för vissa elever.

Fredagen den
13 april 1973

*Om åtgärder för
att motverka
tristess och van-
trivsel i skol-
arbetet*

Kommunerna har ju möjlighet att göra lokala bedömningar och borde inte vara lika hårt bundna av centralt fattade beslut som man i dag är. Skolstyrelserna borde få vidgade möjligheter att t. ex. lösa vissa elevers bekymmer när det gäller anpassningen till undervisningen. Högst skiftande orsaker kan som bekant föreligga.

Sedan vill jag bara tillägga att jag förutsätter att alla som över huvud taget funderar över de här frågorna är medvetna om problemen. Det vore märkligt annars. Jag har upplevt att vad man i dag i grundskolan och gymnasieskolan vill ha är arbetsro när det gäller att anpassa verksamheten till de riktlinjer som riksdagen har skisserat. I det arbetet har jag förstått att alla berörda, både lärare, elever och föräldrar, är verkligen intresserade och besjälade av en önskan att komma till rätta med problemen.

De problem som finns i grundskolan och på gymnasiet, är konsekvenser av de beslut som är fattade här i riksdagen. Vi bör naturligtvis försöka ta vara på det positiva som finns i dessa men inte vara rädda för att erkänna de misslyckanden som dessa beslut visat sig leda till utan försöka komma till rätta med dem.

Jag vill också vid detta tillfälle redovisa att vi inom centern har under utarbetande ett skolpolitiskt program, vari tas upp en hel del av de problem som ligger till grund för interpellationen. Jag tänker inte redogöra för detta program utan endast peka på att vi där kommer att kräva bland mycket annat ökade möjligheter till initiativ för den lokala skolorganisationen. Vi menar att det därigenom blir möjligt att i de olika kommunerna med deras skiftande förutsättningar komma till rätta med en del av de bekymmer som finns.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 100 till lagutskottet.

§ 15 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1843–1854 till konstitutionsutskottet,
nr 1855 till justitieutskottet samt
nr 1856–1867 till konstitutionsutskottet.

§ 16 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 78–80.

§ 17 Interpellation nr 81 om åtgärder mot brottslighet av icke bofasta utlänningar

Ordet lämnades på begäran till
Herr KOMSTEDT (m), som yttrade:

Herr talman! Under senare år har pågått viss invandring av utomnordiska zigenare till Sverige. Även till Norge och Danmark sker sådan invandring. Strängt taget är invandringen okontrollerad. Myndigheterna

har accepterat t. ex. motiveringar som utmynnar i politisk asyl utan rimlig möjlighet till kontroll, då det företrädesvis är fråga om personer, som kommer från östländer. Uppgifterna om påstådd politisk förföljelse i hemlandet har varit svåra att få belagda beroende på att Sverige lika litet som andra nordiska och västliga länder i övrigt inte har tillräckligt väletablerade poliskontakter med östländerna. Detta har möjliggjort för ett flertal immigranter att ta sig in i landet på falska premisser: förfalskade legitimationshandlingar och osanna berättelser.

En våg av särartad brottslighet inom Sverige har blivit följden.

Många gånger skulle de svenska myndigheterna ha kunnat hindra detta genom ökade ansträngningar till kontakter med västeuropeiska polismyndigheter, vilka är betydligt mer lättillgängliga än sina östliga motsvarigheter. En ansevärd skara av de här ifrågavarande invandrarna – de utomnordiska zigenarna – har nämligen skaffat sig ett dokumenterat brottsrenomé i Västeuropa innan de sökt sig till Sverige. Det är alltså fråga om personer som kommit från öststaterna via västeuropeiska länder och som ägnat sig åt fortlöpande brottslig verksamhet. Svensk valhänthet i handläggningen av invandringsärenden har således följts av händelser, för vilka den som återges i följande berättelse är en typisk representant:

Två kvinnor kommer in i en snabbköpsbutik och väljer ut några småsaker för en obetydlig summa. I kassan drar den som avser betala fram en tusenkronorssedel, vilken kassabiträdet växlar. Då tar den andra kvinnan fram en sedel, som är av betydligt lägre valör och lämnar fram den. Hela tiden samtalar de bägge kvinnorna sinsemellan och med kassabiträdet intensivt på ett för biträdet obegripligt, främmande språk, vilket givetvis är distraherande. Kvinnan, som fått sin tusenlapp växlad lämnar tillbaka växelpengarna, får igen den sedel hon ursprungligen betalade med, varpå hon lämnar butiken tillsammans med sin kamrat. Utanför affären väntar, på betryggande avstånd från affären, en eller flera män i bil, med vilken kvinnorna ger sig av. Sällan upptäcker man i affären vad som egentligen inträffat förrän kassan avstäms på kvällen och visar brist på flera hundra kronor.

Vad här har beskrivits brukar kallas växlingsstöld, en inte obekant företeelse för t. ex. den tyska polisen, som registrerat personer, vilka gjort sig kända för denna brottslighet. I Sverige inträffade på en och en halv månad i början av förra året 40 sådana här brott efter varandra. Sammanlagt ett femtontal polisdistrikt drabbades. Det är så gott som fastslaget att det är samma bilburna sällskap med släkt och vänner som ligger bakom brotten. Spaningar har klargjort vilka familjer som kan misstänkas. Eftersom det inte går att åtala kollektiv och man inte exakt kan fastslå vilken eller vilka individer som utfört handlingarna som sådana, måste man avvakta full bevisning. Det medför för det mesta att de misstänkta kommer undan.

Övriga brottshandlingar som är typiska för de här nämnda utomnordiska zigenarna utgör pälstöld – t. o. m. mitt på ljusa dagen stöld i bostadshus, också under dagtid, åldringsbrott, bedrägeri i samband med ambulerande försäljning av "äkta" mattor, fickstöld i samband med

trängsel på varuhus, bedrägeri mot socialvårdsmyndigheterna och brott mot skattelagstiftningen. Det skulle föra för långt att här gå in på ytterligare detaljer, men en brottstyp bör på grund av sin upprörande simpelhet särskilt omnämnas. Jag avser självfallet de s. k. åldringsbrotten. Under flera år har vi i Sverige sluppit dessa brott, där ensamboende åldringar uppsökts i sina hem av människor som trängt sig in under olika förevändningar, inte minst i samband med gårdfarihandel, och tillgripit pengar eller värdeföremål bakom ryggen på de gamla och invalidiserade. Tyvärr hör nu dessa brott till ordningen igen och sambandet med invandringen av öststatszigenare är lika uppenbart som bevisningen är svår.

Svårigheterna att komma åt den här nämnda brottsligheten sammanhänger med brottslingarnas stora rörlighet och kollektivism. Kollektivens personaluppsättning varierar ständigt och avsiktligt för att spaning och bevisföring skall försvåras. Eftersom denna brottslighet inte är grov i vedertagen bemärkelse samtidigt som de polisiära resurserna är ansträngda till det yttersta är det självfallet motbjudande för polisen att lägga ner ett oerhört omfattande arbete i dessa sammanhang. De knappa resurserna måste främst utnyttjas till bekämpande av den farligare brottsligheten.

Emellertid måste man också tänka på offren. För t. ex. gamla, invalidiserade, sjuka och fattiga, som råkar ut för samvetslösa tjuvar och bedragare, innebär det inte sällan djup tragik. Enligt min mening borde man söka förebygga detta och därtill minska polisens arbetsbörda och bekymmer. (Många poliser gör sig rent av dåligt samvete för att de inte hinner med att bekämpa den här nämnda brottsligheten fullt ut!) Ett sätt vore en effektivare invandringskontroll.

Med stöd av vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att medverka till en sådan skärpning av invandringskontrollen att de tjuvnads- och bedrägeribrott som begås här i Sverige av företrädesvis kringflackande utomnordiska zigenarkollektiv kan förebyggas?

Denna interpellationsframställning bifölles.

§ 18 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 115 med förslag till åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen.

§ 19 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr KOMSTEDT (m), som yttrade:

Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av de Kungl. Maj:ts propositioner som bordlagts vid kammarens sammanträden onsdagen den 11 april, torsdagen den 12 april och i dag måtte med hänsyn till infallande helg utsträckas till

det sammanträde, som infaller näst efter 15 dagar från det respektive propositioner kom kammaren till handa.

Nr 70

Fredagen den
13 april 1973

Denna hemställan bifölles.

§ 20 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 12 april av

Nr 186 Herr *Sjöholm* (fp) till herr utrikesministern om utlämningsavtal vid misstanke om grövre skattebrott:

Är det enligt statsrådets mening angeläget att med så många länder som möjligt och i första hand de europeiska få till stånd en överenskommelse om utlämning av personer misstänkta för grövre skattebrott? Vad har gjorts för att nå sådana överenskommelser?

den 13 april av

Nr 187 Herr *Ullsten* (fp) till herr utrikesministern angående principerna för finansiering av svenska gåvoleveranser till u-länderna:

Vill utrikesministern redogöra för de principer som skall gälla för finansiering av svenska gåvoleveranser till u-länderna, när upphandling av sysselsättningspolitiska skäl sker i Sverige av varor som kan köpas till lägre priser utomlands?

Nr 188 Herr *Werner* i Tyresö (vpk) till herr justitieministern angående Industrins försvarsbyrås förhållande till SÄPO:

Är justitieministern beredd att redogöra för efter vilka principer samarbetet mellan Industrins försvarsbyrå och SÄPO är utformat?

§ 21 På hemställan av herr förste vice talmannen beslöt kammaren kl. 13.34 att ajournera sina förhandlingar till kl. 15.00 för att bereda ytterligare tid för motionsavlämnande.

§ 22 Förhandlingarna återupptogs kl. 15.00 under ledning av fru andre vice talmannen.

§ 23 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 20 i anledning av motioner angående företagsbeskattningen

Nr 23 i anledning av motioner om sparstimulerande åtgärder vid beskattningen

Justitieutskottets betänkande:

Nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 till kriminalvården, m. m. jämte motioner

Lagutskottets betänkande:

Nr 14 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:62 med förslag till lag om ändring i lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon

Utrikesutskottets betänkande:

Nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag rörande det statliga utvecklingsbiståndet jämte motioner

Socialutskottets betänkanden:

Nr 9 i anledning av motion om samhällelig kontroll av prostitutionen

Nr 11 i anledning av motioner angående vissa medicinska specialiteter m. m.

Kulturutskottets betänkanden:

Nr 18 i anledning av propositionen 1973:65 angående anslag till regionmusiken för budgetåret 1973/74, m. m. jämte motioner

Nr 19 i anledning av propositionen 1973:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser utgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde till kyrkliga ändamål samt till radio- och televisionshus

Nr 20 i anledning av propositionen 1973:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser utgifter inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde till bidrag till projekteringskostnader för Åreprojektet

Utbildningsutskottets betänkande:

Nr 23 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 19 i anledning av propositionen 1973:17 med förslag till lag om hälso- och miljöfarliga varor, m. m. jämte motioner

Nr 21 i anledning av propositionen 1973:67 angående stödåtgärder på fiskets område, m. m.

Nr 23 i anledning av propositionen 1973:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser anslag inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 36 i anledning av propositionen 1973:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde jämte motion

Nr 37 i anledning av propositionen 1973:57 angående åtgärder för gjuteriindustrin jämte motion

Nr 38 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 inom industridepartementets verksamhetsområde avseende strukturgarantier till företag inom vissa industribranscher m. m. jämte motion

Nr 39 i anledning av motion om förbud mot försäljning av strålkaminer utan överhettningsskydd

Nr 17 i anledning av propositionen 1973:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde

Fredagen den
13 april 1973

§ 24 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1868 av herr *Nordstrandh m. fl.*

Nr 1869 av herrar *Palm* och *Gustafsson* i Barkarby

Nr 1870 av fru *Sundberg* och herr *Nordstrandh*
avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:76 angående samhällsinsatser på läromedelområdet

Nr 1871 av herr *Henmark*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:84 angående särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare m. m.

Nr 1872 av herr *Ahlmark*

Nr 1873 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1874 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1875 av herr *Boo m. fl.*

Nr 1876 av herr *Boo m. fl.*

Nr 1877 av fru *Eriksson* i Stockholm

Nr 1878 av herrar *Fälldin* och *Helén*

Nr 1879 av herrar *Gadd* och *Svensson* i Eskilstuna

Nr 1880 av herrar *Helén* och *Fälldin*

Nr 1881 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1882 av herr *Levin*

Nr 1883 av herr *Levin*

Nr 1884 av herr *Lidgard*

Nr 1885 av herr *Lundberg*

Nr 1886 av herr *Molin*

Nr 1887 av herr *Norrby* i Åkersberga

Nr 1888 av herr *Norrby* i Åkersberga m. fl.

Nr 1889 av herr *Pettersson* i Örebro och fröken *Pehrsson*

Nr 1890 av herrar *Svensson* i Eskilstuna och *Gadd*

Nr 1891 av herr *Ullsten*

Nr 1892 av herrar *Werner* i Malmö och *Hedin*

Nr 1893 av herr *Wijkman m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m.

Nr 1894 av herr *Bohman m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:91 angående ändrat belöningsystem för statsanställda m. fl.

Nr 1895 av herr *Dahlgren m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:95 angående transportstöd som regionalpolitiskt medel

Nr 70

§ 25 Kammaren ätskildes kl. 15.01.

Fredagen den
13 april 1973

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert